Мустақиллик, Тинчлик, Ҳамкорлик

Халқ сўзи

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг газетаси

14 АВГУСТ, ШАНБА. № 159 (654). 1993 йил. Сотувда эркин нархда.

«ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚИГА ВА УНИНГ ПРЕЗИДЕНТИГА САДОҚАТ БИЛДИРИБ, ҚАСАМЁД ЭТИШГА ТАЙЁРМАН...»

Республика мудофаа вазири номига собиқ Иттифоқнинг ҳозирда мустақил давлатларида хизмат қилаётган юзлаб ҳарбийлардан шу мазмунда мактублар келмоқда

Узбекистон Республикаси мудофаа вазири номига собиқ Иттифоқнинг ҳозирда Мустақиллик олган давлатлари Қуролли кучларида хизматини ўтаётган зобитлардан юзлаб далолатномалар келмоқда. Уларнинг барчасида бундан буёнги хизматни ўташ учун Узбекистоннинг исталган гарнизонига боришга, Узбекистон халқига садоқат билдириб қасамёд қилишга тайёр эканликлари баён этилган. Бунда ҳайрон қоладиган нарса йўққа ўхшайди. Аммо, уларнинг асосий кўпчилиги рус, украин, белорус, Узбекистон учун туб аҳоли ҳисобланмаган бошқа миллатларнинг вакилларидан иборат. Лекин уларнинг ҳар бири республикамиз билан мустаҳкам риштолар орқали боғланган, шу боис улар бу заминни ўз ватанлари деб ҳисоблайдилар.

Зобитларининг ички дунёсини тушуниш учун далолатномалардан мисоллар келтирамиз. Улар ҳарбийчасига лўнда қилиб ёзилган, аммо шунга қарамай, бу одамларнинг қўлга қалам олишига нима сабаб бўлганлиги тўғрисида тўла тасаввур беради.

«Узбекистон Республикаси мудофаа вазирига. Мени Ўзбекистон Қуролли кучлари сафига қабул қилиш масаласини кўриб чиқишингизни илтимос қиламан. Сабаби—Ўзбекистонда киндик қоним тўкилган, у ерда ота-онам ва қариндош-уруғларим истиқомат қилишади. Буюрилган жойда, лозим кўрилган лавозимда хизмат қилишга тайёрман. Ҳозирги вақтда Россия Федерацияси Қуролли кучларида хизматни ўтаяпман. Баллистика бўйича мутахассисман. Катта лейтенант С. Мамишев».

«Мени Россия Федерацияси Қуролли кучларидан Ўзбекистон Республикаси Қуролли кучларига ўтказиш тўғрисидаги масалани ижобий қараб чиқишингизни илтимос қиламан. Самарқанд олий ҳарбий автомобиль қўмондонлик билим юртини тугатганман, ҳозир Тинч океан флотининг денгиз пиёдаси қўшинларида полк штаби бошлиғининг муовини вазифасида хизматимни ўтаяпман. Ўзбекистон халқига садоқат билдириб қасамёд этишга ваъда бераман. Майор В. Жевако».

«Мени, подполковник Г. Б. Ханни, Украина Қуролли кучларидан Ўзбекистон Қуролли кучларига ўтказишингизни илтимос қиламан. Шу билан ўз ватанимда хизмат қилиш истагимни билдираман. Мен ҳарбий хизматни Тошкент гарнизонида ўташни даъво қилмайман».

«Мени, иккинчи ранг капитани Г. М. Ширшовни Украинанинг Қора денгиз флотидан Ўзбекистон Республикаси Қуролли кучларига ўтказиш тўғрисида далолат қилишингизни илтимос этаман. Мен Тошкентда туғилиб вояга етганман. Ленинград Олий ҳарбий-денгиз инженерлик билим юртини тамомлаганимдан сўнг турли флотларда хизмат қилдим. Ҳозир катта десант кемасининг катта муҳандис-механигиман. Ўзбекистон Республикасининг ҳар қандай гарнизонида хизмат қилишга тайёрман, унинг халқига садоқат билдириб, қасамёд этишга ваъда бераман».

«Ҳарбий хизматни давом эттириш учун мени Ўзбекистон Республикаси Қуролли кучларига қабул қилишингизни сўрайман. Республиканинг ҳар қандай районида хизмат қилишга, Ўзбекистон халқига ва унинг Президентига садоқат билдириб қасамёд этишга тайёрман. Мен, капитан И. Панасенко, миллатим украин, Челябинскдаги Штурманлар олий ҳарбий авиация билим юртини тамомлаганман».

«Сиздан хизматимни давом эттириш учун Ўзбекистон Қуролли кучларининг ҳар қандай гарнизонига ўтказишда далолат қилишингизни сўрайман. Кўпгина турли хил самолётларда учганман. Ҳозир кема командириман. Ўзим Фарғонада туғилганман. Ота-онам ва энг яқин қариндошларим ҳам ўша ерда яшашади. Майор Ю. Косов».

Одамлар, тақдирлар... Ўша далолатномаларда одатда ҳарбий мутахассисларга хос бўлмаган очиқлик ҳам бор.

«Мен, капитан А. Литвиненко, Ўзбекистон Республикасида, унинг ҳар қандай ҳудудида хизматни ўташга ваъда бераман. Республика халқига садоқат билдириб, қасамёд этишга тайёрман. Билим юртини тамомлаганимдан сўнг хизматни Афғонистонда бошлаганман. Қўшинлар у ердан олиб чиқиб кетилганидан сўнг Бухоро вилоятига юборилдим. Оиламдаги мураккаб аҳвол ва рафиқамнинг Ўзбекистонда яшашдан бош тортгани учун 1992 йил январида Украинага ўтказиш тўғрисида далолатнома ёздим (иккаламиз ҳам ўша ерда туғилганмиз). Масаламни ижобий ҳал этишди. Лекин мен янги хизмат жойимга етиб бормадим. Украина мудофаа вазири номига мени илгариги хизмат жойимга — Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги ихтиёрига юборишни сўраб далолатнома ёздим. Ана шу масалани ижобий ҳал этишингизни сўрайман».

Шундай қилиб, туб миллатга мансуб бўлмаган анчагина зобитлар Ўзбекистонда хизмат қилишга тайёр эканликларини изҳор этмоқдалар. Аммо Россия, Украина, Беларусга ўтиб кетганлар ҳам кам эмас. Бу ҳам қонуний бир ҳол. Ахир уларнинг киндик қони ўша ерга тўкилган, оилалари, ота-оналари кутишмоқда. Шунинг учун ҳам кадрларнинг ўз она юртларига кетиши жараёни мантиқий бир ҳолдир. Аммо бу нарса Ўзбекистонда собиқ Иттифоқнинг бошқа республикаларидаги каби оммавий тус олгани йўқ.

(Давоми 3-бетда).

Оқолтин туманидаги Усмон Юсупов номли давлат хўжалиги пахтакорлари саратон ойининг дастлабки кунларидаёқ ғўза қатор ораларига ишлов беришни оби-тобида ўтказишиб, айни дамда ғўзаларни чеканкалаш арафасида турибди. Айниқса, бу ишда кўп йиллик тажрибага эга бўлган механизатор Юсуф Раҳматовнинг ҳам алоҳида ўрни бор.

СУРАТДА: илғор механизатор Юсуф Раҳматов.

Н. АЛМУРОДОВ олган сурат.

БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИ ВА КАСАБА УЮШМАЛАРИ

Касаба уюшмалари республика федерациясида давра суҳбати бўлиб ўтди.

Суҳбатни Ўзбекистон Республикаси Касаба уюшмалари федерацияси кенгашининг раиси Б. Алламуродов бошлаб берди. Унда Меҳнат, Ижтимоий таъминот, Молия вазирликларининг, давлат бош солиқ бошқармасининг, давлат мулкини бошқариш ва хусусийлаштириш комитетининг, тармоқ касаба уюшмалари марказий комитетларининг, касаба уюшмалари вилоят кенгашларининг раҳбарлари, йирик корхоналардаги касаба уюшмаларининг ташкилотчилари қатнашдилар.

Давра суҳбатида бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида аҳолини ижтимоий ҳимоялаш масалалари кўриб чиқилди. Вазирликлар ва идораларининг раҳбарлари бу муаммони ҳал этиш учун қандай ишлар амалга оширилаётгани ҳақида сўзлаб бердилар. Бозор иқтисодиётига ўтишдек кийин даврда маъмурият билан жамоат ташкилотлари баҳамжиҳат ишласагина муваффақиятга эришиш мумкинлиги таъкидланди. Бу ишда мустақил Ўзбекистоннинг гуллаб-яшнаши, халқ бахт-саодати тўғрисида ғамхўрлик қилиш маҳкама манфаатларидан устун туриши керак. Меҳнаткашларнинг турмуши, дам олиши, ижтимоий кафолатларини таъминлаш тўғрисида ғамхўрлик қилиш билан бир вақтда ишлаб чиқаришни ривожлантиришга, меҳнат унумдорлигини оширишга, ташаббускорлик, ижодий изланиш, ишбилармонлик ҳамда ҳар бир меҳнатчининг унумли меҳнат қилиши ҳисобига корхоналарнинг оладиган фойдасини кўпайтиришга ҳар томонлама кўмаклашиш зарур.

ЎЗБЕКИСТОН: ИСТИҚЛОЛ ОДИМЛАРИ

"Халқ сўзи" ва ЎзА мухбирлари хабар қиладилар

ЯНГИЛИКЛАР * ФАКТЛАР * ВОҚЕАЛАР

АРТИСТЛАРГА ШОИРЛАР ҲАМ ҚЎШИЛИШДИ

УЗУН ТУМАНИ. Маданият уйи бадиий ҳаваскорлари ҳар куни тушлик пайтида дала шийпонларида концерт қўйишмоқда.

МУСТАҚИЛЛИК байрами тантаналарига қизғин тайёргарлик кўраётган ансамблларнинг созандаю раққосалари янги дастурларини намойиш этишаяпти. Далама-дала юраётган «Райҳон» дастаси таркибига маҳаллий шоирлар, бахшилар ҳам қўшилишди.

ОДОБНОМА МАШҒУЛОТЛАРИ МУНТАЗАМ УТИЛАЯПТИ

БУХОРО. Ф. Хўжаев туманидаги «Ғунча» болалар боғчасида Одобнома машғулотлари ўтказиш одат тусига кирди. Боғча опалар кичкинтойларни катталарни ҳурмат қилишга, нонни эъзозлашга ўргатишаяпти. Яқинда ушбу масканда сабоқ натижаларига бағишланган кеча ўтказилди.

МОЗИЙ ВА БУГУН

САМАРҚАНД. Рудакий ва Ибн Сино кўчалари кесишган жойда ишланган муҳташам, кошинкор нақш бетакрорлиги билан одамлар эътиборини тортаяпти.

ШАҲАР ҳуснига ҳусн қўшган ушбу тасвир салкам 300 квадрат метрдан иборат бўлиб, уни мусаввирлар И. Муҳаммадиев ва Н. Калонов яратишди. Асарда кўҳна Самарқанднинг минг йиллик тарихи ва улуғ ҳаким Ибн Сино сиймоси гавдалантирилган. Манзаранинг рамзийлиги шундаки, у ўтмиш билан бугунни уйғунлаштирган.

«БЕҲЗОД» ВИЛОЯТ МИҚЁСИГА ЧИҚДИ

УЙЧИ. Меҳнат биржасининг кўмаги билан кичик корхоналар ташкил этилаяпти.

УЛАРДАН энг йириги «Беҳзод» фирмасидир. Унда асосан аёллар ишлашади ва болалар кийим-кечаклари тикишаяпти. Ҳозир корхона вилоят савдо тармоқларига жўнатаётган маҳсулот ҳажми ой сайин (юз минг сўмлаб) ошиб бораяпти.

УСТА ҚУЛМАМАТ ИШГА ТУШДИ

АНГОР. Уста Қулмамат Караматов «Мустақиллик» хўжалигида ишга туширилган офтоба цехида меҳнат қилаяпти. Унинг жонкуярлиги туфайли корхонада алюмин қозон, қумғон, қошиқ, това ишлаб чиқарилаяпти.

ПАТГИЛАМ АРЗОН БУЛСА КЕРАК

ТЕРМИЗ РАЙОНИ. «Турон» қўшма корхонаси маҳсулот бера бошлади.

ХОРИЖДАН келтирилган дастгоҳлар вилоят отчопаридаги бинога ўрнатилди. Туркиялик ака-ука Муҳаммад Абдулло ва Ҳусайн Уч дастгоҳларни келтириш, ишчиларга тўқиш сирларини ўргатишда бош-қош бўлишди. Хом ашё шу ернинг ўзида тайёрланаяпти. Ҳозир кунига 24 та патгилам тўқилаяпти.

ЯНГИЛИКЛАР * ФАКТЛАР * ВОҚЕАЛАР

УЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

В. К. МИХАЙЛОВНИ УЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОММУНАЛ ХИЗМАТ КУРСАТИШ ВАЗИРИ ЭТИБ ТАЙИНЛАШ ТУҒРИСИДА

Виктор Константинович Михайлов Ўзбекистон Республикаси коммунал хизмат кўрсатиш вазири этиб тайинлансин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри, 1993 йил 13 август.

РЕСПУБЛИКА ОЛИЙ КЕНГАШИ ҚЎМИТАСИДА

Узбекистон Республикаси Олий Кенгаши Қонунчилик, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартибот масалалари қўмитасининг мажлиси бўлди. Уни Олий Кенгаш раисининг ўринбосари — мазкур қўмита раиси Э. Халилов бошқарди.

Мажлисда Узбекистон Республикасининг маҳаллий давлат ҳокимияти, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, Узбекистон Республикаси Олий мажлисига сайлов тўғрисидаги қонунлари лойиҳалари, шунингдек, суд фаолиятига доир низом лойиҳалари ва Олий Кенгаш ўн учинчи сессияси кун тартибига киритиладиган бошқа ҳужжатлар муҳокама этилди.

Узбекистон Олий судининг раиси У. Мингбоев, республика Бош прокурори Б. Мустафоев ва бошқалар мажлисда сўзга чиқиб, мазкур лойиҳалар юзасидан фикр-мулоҳазаларини айтдилар.

(ЎзА).

• Президент фармонлари қандай бажарилаяпти?

ЭЛ БИЛИБ ТУРИБДИ...

Савдодаги адолатсизлик — харидор ҳақидан уриб қолиш ёки камёб молларни яшириб сотиш ҳолатлари кишиларда норозилик кайфиятини уйғотади. Шундай экан, савдо қонун доирасида назорат қилиб турилиши даркор. Халқ кўрмайди, билмайди, деган хато қилади, элдан ҳеч нарсани яшириб бўлмайди.

Қашқадарё вилоят матлубот жамиятлари уюшмаси ва унинг жойлардаги бўлимлари раҳбарларининг талабчанликни бўшаштириб юборгани, қатъий назорат ўрнатмагани оқибатида савдо дўконларида харидорлар ҳақига хиёнат қилиш, молларни яшириб қўйиш, нархини ошириб ёзиш, маъёрланган маҳсулотларни рўйхатда бўлмаган кишиларга сотиб юбориш ҳоллари давом этмоқда.

Яккабоғ матлубот жамиятига қарашли 21-дўкон мудири К. Ҳамидов харидордан 37 сўм, 16-дўкон мудири Ф. Жовлиев 63 сўм, 42-дўкон мудири М. Исканова 17 сўм уриб қолган. Туман давлат назорат инспекциясининг тақдимномасига мувофиқ мудирлар вазифасидан озод қилинди. К. Ҳамидов ва М. Искановнинг ишлари прокуратурага юборилди.

Баҳористон матлубот жамиятининг 13-дўконида текшириш ўтказилганда, 2493 сўмлик камомад борлиги ва 59 килограмм шакар, 13 килограмм чой четга сотиб юборилгани аниқланди. 72 килограмм пахта ёғи қайта баҳолашдан яшириб қолинган. Шунингдек, 19-дўконда (мудири Ф. Ҳамроев) 320 килограмм ун, 124,5 килограмм пахта ёғи, 13 килограмм шакар, 2,5 килограмм чой нормадан ташқари сотилган ва 808 сўмлик камомадга йўл қўйилгани аён бўлди.

У. Юсупов матлубот жамиятига қарашли Махтумкули номидаги жамоа-ширкат хўжалиги ҳудудида жойлашган дўконда (мудири А. Кўчимов) февраль ойида 100 килограмм, апрелда 92 килограм чой олингани ҳолда аҳолига 92 килограмм чой тарқатилган, холос. Дўкон омборхонасида 66422 сўмлик турли хил спиртли ичимликнинг савдога чиқарилмаганига нима дейсиз?

Ғ. Ғулом номидаги давлат наслчилик заводи ҳудудида жойлашган, Ш. Шукуруллаев мудирлик қилаётган дўконда торози 30 граммга сотувчининг фойдасига ишлайди. Дўкон мудири ҳам, сотувчи ҳам тиббиёт кўригидан ўтмаган. Омборда 43815 сўмлик мол яшириб қўйилган. Апрель ойида 31,3 килограмм чой, 136,5 килограмм шакар, 364,7 килограмм гуруч рўйхатдаги аҳолига берилмасдан бошқа шахсларга сотилган.

«Тошкент» жамоа ширкат хўжалиги, Беруний номли давлат хўжалигидаги дўконларда ҳам шундай ҳол юз берган. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Республика истеъмол бозорини ҳимоя қилиш ва маҳсулотларни четга чиқишига йўл қўймаслик мақсадида молларни купон орқали сотиш тўғрисидаги қарор ҳам қониқарсиз бажарилмоқда.

Вилоятдаги божхона постларида ҳар куни бир неча юз минг сўмлик озиқ-овқат маҳсулотлари ва тақчил моллар бошқа республикаларга ғайриқонуний равишда олиб чиқиб кетилаётганда ушланиб, мусодара қилинмоқда. Шу молларнинг аксарияти вилоятдаги савдо корхоналаридан купонсиз сотиб олинган.

Вилоят матлубот жамиятлари уюшмаси таркибига кирувчи савдо тармоқларида кўпгина мудир ва сотувчилар тегишли маълумотга эга эмас. Ўз соҳасида 30—40 минг сўмлик ойлик олиши мумкин бўлган агроном, ўқитувчи, инженер, зоотехник ва бошқалар савдода ишлаб, 5—10 минг сўм ойликка «қаноат» қилиб юрганига нима дейсиз?

Кўпни кўрган одамлар айтади: нафс деган бало бор экан, савдода тартиб бўлмайди. Бу фикр балки тўғридир. Бироқ ҳозир савдо тизимининг ўзи аксари ҳолларда шунга имкон яратиб бораяпти. Демак, савдо тартибини ўзгартириш керак. Харидор ҳақидан уриб қолиш, молларни яшириб сотиш ва савдодаги бошқа нуқсонларни йўқотишнинг ягона йўли савдони тўлиқ хусусийлаштириш, рақобат учун шароит яратишдир.

Буларнинг ҳаммаси майда-чуйда гаплардак бўлиб туюлиши мумкин. Аммо хиёнат ва қаллоблик ана шу «арзимас» нарсалардан келиб чиқади-ку. Шуни унутмайлик.

А. ТАЙПАТОВ, ЎзА мухбири.

Лойиҳа

Ўзбекистон Республикасининг Қонуни

ФУҚАРОЛАРНИНГ ДАВЛАТ ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТЎҒРИСИДА

Ушбу Қонун Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг кексайганда, меҳнат қобилиятини тўлиқ ёки қисман йўқотган, боқувчисиз қолган тақдирда ижтимоий таъминлашдан иборат конституциявий ҳуқуқларини рўёбга чиқариш, давлат пенсияларининг ягона тизимини, уларни тайинлаш, ҳисоблаб чиқариш, қайта ҳисоблаш ва тўлаш тартибини белгилайди.

I БОБ.

УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-модда. Фуқароларнинг давлат пенсия таъминотига оид ҳуқуқлари

Ўзбекистон Республикаси фуқаролари ушбу Қонунда назарда тутилган тартибда давлат томонидан пенсия билан таъминланиш ҳуқуқига эгадирлар.

Республика ҳудудидан ташқарида яшаб турган Ўзбекистон Республикасининг фуқароларини пенсия билан таъминлаш давлатлараро битимлар (шартномалар) асосида амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикасида доимий яшаб турган чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар Ўзбекистон Республикаси фуқаролари билан тенг равишда пенсия олиш ҳуқуқига эгадирлар, агар давлатлараро битимлар (шартномалар)да ўзга қоида қайд этилмаган бўлса.

2-модда. Давлат пенсияларининг турлари

Ушбу Қонун билан давлат пенсияларининг қуйидаги турлари белгиланади:

қарилик пенсияси;

ногиронлик пенсияси;

боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияси.

3-модда. Пенсия тайинланишини сўраб мурожаат этиш

Фуқаролар пенсия олиш ҳуқуқи пайдо бўлгандан сўнг исталган пайтда пенсия тайинланишини сўраб мурожаат этишлари мумкин.

4-модда. Пенсияни танлаш ҳуқуқи

Давлат пенсияларининг турли хилларини олиш ҳуқуқига эга бўлган фуқароларга уларнинг ўзлари танлаган битта пенсия тайинланади.

5-модда. Ҳарбий хизматчиларнинг пенсия таъминоти

Ҳарбий хизматчиларни, шунингдек ички ишлар органларининг бошлиқлар ва оддий ходимлар таркибидан бўлмиш шахсларни ҳамда уларнинг оила аъзоларини пенсия билан таъминлаш шартлари, меъёрлари ва тартиби Ўзбекистон Республикаси қонунлари билан белгиланилади. Уларга ушбу Қонунда назарда тутилган асосларда пенсиялар олиш ҳуқуқи ҳам бериладн. Бунда, ҳарбий хизматчиларнинг, шунингдек ички ишлар органлари бошлиқлар ва оддий ходимлар таркибидан бўлмиш шахслар пул таъминотининг барча турлари фуқаролардан бўлмиш шахсларнинг иш ҳақи билан бир хилда ҳисобга олинади.

6-модда. Ўзбекистон Республикаси билан бошқа давлатлар ўртасидаги ижтимоий таъминот тўғрисидаги битимлар

Ўзбекистон Республикаси билан бошқа давлатлар ўртасидаги ижтимоий таъминот тўғрисидаги битимлар (шартномалар)да ушбу Қонундагидан ўзгача қоидалар назарда тутилган ҳолларда, ана шу битимлар (шартномалар)да белгиланган қоидалар қўлланади.

II БОБ.

ҚАРИЛИК ПЕНСИЯЛАРИ

7-модда. Умумий асослардаги қарилик пенсиясини олиш ҳуқуқи

Умумий асослардаги қарилик пенсияси олиш ҳуқуқига:

эркаклар — 60 ёшга тўлганда;

аёллар — 55 ёшга тўлганда эга бўладилар.

8-модда. Имтиёзли шартлардаги пенсиялар

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тасдиқлайдиган рўйхатларга мувофиқ фуқароларнинг айрим тоифалари имтиёзли шартларда пенсия олиш ҳуқуқига эга бўладилар, чунончи:

1-сонли рўйхатга мувофиқ — меҳнат шароити зарарли ва оғир ишлардан иборат бўлган ишлаб чиқаришлар, касблар, лавозимлар;

2-сонли рўйхатга мувофиқ — авиация, темир йўл ва автомобиль транспорти ходимлари касблари, лавозимлари;

3-сонли рўйхатга мувофиқ — театрлар, цирклар, бошқа театр-томоша корхоналари артистларининг ва спортчиларнинг айрим тоифалари;

4-сонли рўйхатга мувофиқ — маориф, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот муассасалари, ташкилотлари ҳамда ходимларининг лавозимлари киритилади.

Имтиёзли шартларда пенсия олиш ҳуқуқига, шунингдек уруш ногиронлари, кўп болали оналар, болалигидан ногиронларнинг оналари, гипофизар миттилик касалига чалинганлар (лилипутлар) ва номутаносиб паканалар эгадирлар.

9-модда. Ёшидан қатъи назар имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқи

Ёшидан қатъи назар пенсия олиш ҳуқуқига:

а) кон саноатидаги етакчи касб эгалари бўлган ходимлар — башарти, улар ана шу ишларда камида 20 йил ишлаган бўлсалар (1-сонли рўйхат, I қисми);

б) бевосита ерости ва очиқ кон ишларида (шу жумладан, кон-қутқарув қисмларининг шахсий таркиби) кўмир, маъданлар ва бошқа фойдали қазилмаларни қазиб олишда, шахталар ва конлар қурилишида тўлиқ иш куни банд бўладиган ходимлар — башарти, улар ана шу ишларда камида 25 йил ишлаган бўлсалар (1-сонли рўйхат, II қисми);

в) учувчилар ва учувчи-синовчилар таркибига кирувчи ходимлар, улар хизмат қилган корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг идоравий бўйсунувидан қатъи назар, ана шу лавозимларда эркаклар камида — 25 йил ва аёллар — 20 йил белгиланган хизмат муддатини адо этганлари тақдирда (2-сонли рўйхат, I қисми) эга бўладилар.

Юқорида қайд этиб ўтилган ходимлар саломатлигига (касаллигига) кўра парвозга оид ишдан бўшатилган тақдирда, белгили хизмат муддатини эркаклар камида 20 йил ва аёллар камида 15 йил адо этган бўлсалар, пенсия олиш ҳуқуқига эга бўладилар;

г) театрлар ва бошқа театр-томоша корхоналари артистларининг айрим тоифалари:

ижодий иш стажи камида 20 йил бўлганда (3-сонли рўйхат, I қисми);

ижодий иш стажи камида 25 йил бўлганда (3-сонли рўйхат, II қисми);

ижодий иш стажи камида 30 йил бўлганда (3-сонли рўйхат, III қисми);

д) спортчиларнинг айрим тоифалари — иш стажи камида 20 йил бўлганда (3-сонли рўйхат, IV қисми) эга бўладилар.

10-модда. Умумий белгиланган ёшни 15 йилга қисқартирган ҳолда имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқи

Ушбу Қонуннинг 7-моддасида белгиланган ёш 15 йилга қисқартирилган ҳолда пенсия олиш ҳуқуқига лилипутлар ва паканалар:

эркаклар — иш стажи камида 20 йил бўлганда;

аёллар — иш стажи камида 15 йил бўлганда эга бўладилар.

11-модда. Умумий белгиланган ёшни 10 йилга қисқартирган ҳолда имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқи

Ушбу Қонуннинг 7-моддасида белгиланган ёш 10 йилга қисқартирилган ҳолда пенсия олиш ҳуқуқига охирги иш жойидан қатъи назар:

а) ерости ишларида, меҳнат шароити ўта зарарли ва ўта оғир ишларда тўлиқ иш куни давомида ишлаган ходимлар (1-сонли рўйхат, III қисми):

эркаклар — иш стажи камида 20 йил бўлиб, бундан камида 10 йили кўрсатиб ўтилган ишларга тўғри келган тақдирда;

аёллар — иш стажи камида 15 йил бўлиб, бундан камида 7 йилу 6 ойи кўрсатиб ўтилган ишларга тўғри келган тақдирда эга бўладилар.

Ерости ишларидаги меҳнат стажи эркакларда 10 йилдан кам ва аёлларда 7 йилу 6 ойдан кам бўлган ходимларга бу ишлардаги ҳар бир тўлиқ йил учун Қонуннинг 7-моддасида назарда тутилган пенсия ёши 1 йилга қисқартирилади.

Меҳнат шароити ўта зарарли ва ўта оғир ишларда — эркаклар камида 5 йил, аёллар камида 3 йилу 9 ой — ишлаган ходимларга пенсия Қонуннинг 7-моддасида назарда тутилган пенсия ёши шундай ишда банд бўлинган ҳар бир тўлиқ йил учун 1 йил қисқартирилган ҳолда тайинланади.

б) цирклар ва концерт ташкилотлари артистларининг айрим тоифалари ижодий ишдаги стажи камида 20 йил бўлган тақдирда (3-сонли рўйхат, V қисми) эга бўладилар.

12-модда. Умумий белгиланган ёшни 5 йилга қисқартирган ҳолда имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқи

Ушбу Қонуннинг 7-моддасида белгиланган ёш 5 йилга қисқартирилган ҳолда пенсия олиш ҳуқуқига охирги иш жойидан қатъи назар:

а) уруш ногиронлари ва уларга тенглаштирилган шахслар;

б) меҳнат шароити зарарли ва оғир ишларда тўлиқ иш куни банд бўлган ходимлар (1-сонли рўйхат, IV қисми):

эркаклар — иш стажи камида 25 йил бўлиб, бундан камида 12 йилу 6 ойи кўрсатиб ўтилган ишларга тўғри келганда;

аёллар — иш стажи камида 20 йил бўлиб, бундан камида 10 йили кўрсатиб ўтилган ишларга тўғри келганда эга бўладилар.

Меҳнат шароити зарарли ва оғир ишларда — эркаклар камида 6 йилу 3 ой, аёллар камида 5 йил ишлаган ходимларга пенсия Қонуннинг 7-моддасида назарда тутилган пенсия ёши эркакларнинг бундай ишдаги ҳар 2 йилу 6 ойи учун ва аёлларнинг бундай ишдаги ҳар 2 йили учун 1 йил қисқартирилган ҳолда тайинланади;

в) қишлоқ хўжалиги ходимларининг айрим тоифалари (1-сонли рўйхат, V қисми):

эркаклар — умумий иш стажи камида 25 йил бўлиб, бундан камида 20 йили кўрсатилган ишларга тўғри келганда;

аёллар — умумий иш стажи камида 20 йил бўлиб, бундан камида 15 йили кўрсатилган ишларга тўғри келганда эга бўладилар;

г) ҳаво транспорти ҳаракатини бошқаришни амалга оширган, диспетчер гувоҳномасига эга ходимлар (1-сонли рўйхатнинг III қисми бўйича имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқига эга ходимлардан ташқари):

эркаклар — умумий стажи камида 25 йил бўлиб, бундан камида 12 йилу 6 ойи ҳаво кемалари парвозини бевосита бошқаришга тўғри келган тақдирда;

аёллар — умумий иш стажи камида 20 йил бўлиб, бундан камида 10 йили ҳаво кемалари парвозини бевосита бошқаришга тўғри келган тақдирда эга бўладилар;

д) авиация муҳандис-техниклари таркибининг ходимлари (2-сонли рўйхат, II қисми):

эркаклар — авиациядаги умумий иш стажи камида 25 йил бўлиб, бундан камида 20 йили кўрсатиб ўтилган вазифаларга тўғри келган тақдирда;

аёллар — авиациядаги умумий иш стажи камида 20 йил бўлиб, бундан 15 йили кўрсатиб ўтилган вазифаларга тўғри келган тақдирда эга бўладилар;

е) бортпроводниклар;

эркаклар — умумий иш стажи камида 25 йил бўлиб, бундан камида 15 йили бортпроводник вазифасига тўғри келган тақдирда;

аёллар — умумий иш стажи камида 20 йил бўлиб, бундан камида 10 йили бортпроводник вазифасига тўғри келган тақдирда эга бўладилар;

ж) локомотив бригадаларининг ишчилари ва темир йўл транспорти ҳамда метрополитенда ташиш ишларини ташкил қилишни бевосита амалга оширган ва ҳаракат хавфсизлигини таъминлаган ходимларнинг айрим тоифалари (2-сонли рўйхат, III қисми):

эркаклар — умумий иш стажи камида 25 йил бўлиб, бундан камида 12 йилу 6 ойи кўрсатиб ўтилган ишларга тўғри келганда;

аёллар — умумий иш стажи камида 20 йил бўлиб, бундан камида 10 йили кўрсатиб ўтилган ишларга тўғри келганда эга бўладилар;

з) шаҳар йўловчилар ташиш транспорти ҳайдовчилари (2-сонли рўйхат, IV қисми):

эркаклар — камида 25 йил иш стажига эга бўлиб, бундан камида 20 йили кўрсатиб ўтилган ишга тўғри келганда;

аёллар — камида 20 йил иш стажига эга бўлиб, бундан камида 15 йили кўрсатиб ўтилган ишга тўғри келганда эга бўладилар;

и) беш ва ундан ортиқ фарзанд кўрган ҳамда уларни саккиз ёшгача тарбиялаган аёллар ҳамда болалигидан ногирон фарзандларнинг оналари уларни шу ёшгача тарбиялаган бўлса — болани парваришлаш учун кетган вақтни қўшиб ҳисоблаганда ((31-модданинг «д» ва «ж» бандлари) иш стажи 20 йилдан кам бўлмаса ёки болани парваришлаш учун кетган вақт қўшилмаганда иш стажи 15 йилдан кам бўлмаган тақдирда;

к) экология фалокати минтақасида ишлаган фуқаролар:

эркаклар — умумий иш стажи камида 25 йил бўлиб, бундан камида 20 йили кўрсатиб ўтилган минтақага тўғри келганида;

аёллар — умумий иш стажи 20 йил бўлиб, бундан камида 15 йили кўрсатиб ўтилган минтақага тўғри келганида эга бўладилар;

л) ўқитувчилар ва бошқа маориф ходимлари (4-сонли рўйхат, I қисми) махсус иш стажи камида 25 йил бўлган тақдирда эга бўладилар;

м) врачлар ва соғлиқни сақлашнинг бошқа ходимлари (4-сонли рўйхат, II қисми) махсус иш стажи қишлоқ жойларда камида 25 йил ва шаҳарларда камида 30 йил бўлган тақдирда эга бўладилар;

н) ижтимоий таъминот тизимининг қариялар ва ногиронларга хизмат кўрсатишда бевосита банд бўлган интернат-уйларнинг ходимлари (4-сонли рўйхат, III қисми):

эркаклар — махсус иш стажи камида 25 йил бўлган тақдирда;

аёллар — махсус иш стажи камида 20 йил бўлган тақдирда эга бўладилар.

13-модда. Қарилик пенсияларини муддатидан олдин тайинлаш

Ходимлар сони (штатлари) қисқартирилиши ёки корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар тугатилиши муносабати билан бўшатилган ва ишсиз мақомига эга бўлган шахслар:

эркаклар — 58 ёшга тўлганда ва иш стажи камида 25 йил бўлган тақдирда;

аёллар — 53 ёшга тўлганда ва иш стажи камида 20 йил бўлган тақдирда пенсия олиш ҳуқуқига эга бўладилар.

III БОБ.

НОГИРОНЛИК ПЕНСИЯЛАРИ

14-модда. Пенсияларни тайинлаш шартлари

Ногиронлик пенсиялари:

а) иш вақтида шикастланиш (Ногиронлик сабабларининг рўйхати бўйича) ёки касб касаллиги (Касалликлар рўйхати бўйича);

б) умумий касаллик (шу жумладан, иш билан боғлиқ бўлмаган шикастланиш, майиблик, болаликдан ногиронлик) оқибатида меҳнат қобилияти тўлиқ ёки қисман йўқотилган тақдирда тайинланади.

15-модда. Ногиронлик гуруҳлари

Соғлиғини ёки меҳнат қобилиятини йўқотганлик даражасига қараб ногиронликнинг уч гуруҳи аниқланади.

Ногиронлик сабаблари ва гуруҳлари, шунингдек ногиронлик бошланган вақт ва ногиронликнинг қанча муддатга белгиланиши Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгилаб қўйган тартибда тиббий меҳнат эксперт комиссиялари (ТМЭК) томонидан аниқланади.

IV БОБ.

БОҚУВЧИСИДАН МАҲРУМ БЎЛГАНЛИК ПЕНСИЯЛАРИ

16-модда. Пенсия олиш ҳуқуқига эга бўлган оила аъзолари

Вафот этган боқувчининг қарамоғида (17-модда) бўлган меҳнатга қобилиятсиз оила аъзолари боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияси олиш ҳуқуқига эга бўлади. Бунда фарзандларга ва ушбу модданинг «в» бандида кўрсатиб ўтилган шахсларга пенсия улар боқувчининг қарамоғида турган-турмаганидан қатъи назар тайинланади.

Марҳумнинг қарамоғида турмаган ота-онаси ва эри (хотини) ҳам, башарти оқибатда кун кечириш учун зарур маблағ манбаидан маҳрум бўлиб қолсалар, пенсия олиш ҳуқуқига эгадирлар.

Қуйидагилар оиланинг меҳнатга қобилиятсиз аъзолари ҳисобланадилар:

а) болалар, ака-укалар, опа-сингиллар ва набиралар 18 ёшга тўлмаган бўлса ёки 18 ёшдан катта бўлса ҳам 16 ёшга тўлмасдан ногирон бўлиб қолган бўлсалар, ҳунар-техника билим юртлари, ўрта махсус ва олий ўқув юртларининг талабалари эса 18 ёшга тўлгунга қадар. Бунда ака-укалар, опа-сингиллар ва набираларнинг — меҳнатга қобилиятли ота-онаси бўлмаса;

б) ота, она, ўгай ота, ўгай она, хотин, эр, башарти улар 7-моддада назарда тутилган пенсия ёшига тўлган ёки ногирон бўлсалар;

в) ёшидан ва меҳнат қобилиятидан қатъи назар, ота ва онадан бири ёки эр (хотин) ёхуд бува, буви, ака-ука ёки опа-сингил, агар у вафот этган боқувчининг болалари, ака-укалари, опа-сингиллари ёки набираларини, ишловчиларга болага қараш учун таъминот сақланмаган ҳолда таътилда бўлиш ҳуқуқини берадиган ёшга тўлгунча боқиш билан машғул бўлса ва ишламаса;

г) бува ва буви — агар қонунга мувофиқ уларни боқиши шарт бўлган кишилар бўлмаса.

Боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсиясини олиш ҳуқуқига эга бўлган вояга етмаган фарзандлар, агар фарзандликка олинганларида ҳам бу ҳуқуқни сақлаб қоладилар.

Ўгай ота ва ўгай она, агар вафот этган ўгай ўғилни (қизни) 18 ёшга тўлгунча камида 5 йил тарбиялаган ёки боққан бўлсалар, ҳақиқий ота ва она билан тенг равишда пенсия олиш ҳуқуқига эга бўладилар.

Ушбу Қонуннинг вафот этганлар оилаларига taаллуқли ҳамма қоидалари тегишли равишда бедарак йўқолганларнинг оилаларига ҳам, агар боқувчининг бедарак йўқолганлиги белгиланган тартибда тасдиқланган бўлса, жорий қилинади.

17-модда. Оиланинг боқимманда деб ҳисобланувчи аъзолари

Ушбу Қонуннинг 16-моддасида кўрсатиб ўтилган оила аъзолари, агар улар марҳумнинг тўлиқ боқувида бўлган ёки ундан ёрдам олиб турган бўлсалар, бу ёрдам улар учун доимий ва асосий кун кечириш маблағининг манбаи ҳисобланган бўлса, марҳумнинг қарамоғида турган деб ҳисобланадилар.

Марҳумнинг оила аъзолари кун кечиришлари учун зарур бўладиган маблағнинг доимий ёки асосий манбаи бўлган ёки улар бирон-бир пенсия олаётган бўлсалар — боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсиясига ўтиш ҳуқуқига эгадирлар.

18-модда. Янги никоҳдан ўтилганида пенсияни сақлаб қолиш

Эр (хотин)нинг вафот этганлиги сабабли тайинланган пенсия пенсионер янги никоҳдан ўтганида ҳам сақланиб қолади.

19-модда. Боқувчининг оила аъзоларига пенсиядан улуш ажратиб бериш

Оиланинг пенсия олиш ҳуқуқига эга бўлган барча аъзоларига битта умумий пенсия тайинланади.

Оила аъзосининг талаби билан унинг пенсиядаги улуши ажратилиб, алоҳида тўланади.

Пенсиядан улуш ажратиб бериш пенсияни бўлиш тўғрисида ариза тушган ойдан кейинги ойнинг биринчи кунидан бошлаб амалга оширилади.

V БОБ.

ПЕНСИЯЛАРНИ ВА ИШ ҲАҚИНИ ҲИСОБЛАБ ЧИҚИШ ТАРТИБИ

20-модда. Пенсия миқдори

Пенсиялар расман белгилаб қўйилган тирикчилик учун зарур энг кам миқдордан оз бўлиши мумкин эмас. Пенсияларнинг миқдори иш стажига боғлиқ бўлади.

Ушбу Қонунда қайд этилган ҳолларда пенсияларга устама ҳақлар белгиланади.

21-модда. Пенсияларнинг кафолатланган (энг кам) миқдорлари

Ушбу Қонунда иш стажи мавжудлигидан қатъи назар, пенсияларнинг қуйидаги энг кам миқдорлари кафолатланади:

а) қарилик пенсияси — республикада расмий равишда белгиланган тирикчилик учун зарур энг кам миқдорида;

б) I ва II гуруҳ ногиронларига ногиронлик пенсиялари — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорида;

в) III гуруҳ ногиронларига ногиронлик пенсиялари — тирикчилик учун зарур энг кам 50 фоизи миқдорида;

г) боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсиялари оиланинг ҳар бир аъзоси учун — тирикчилик учун зарур энг кам 50 фоизи миқдорида;

д) ота-онасидан жудо бўлган (чин етим) болаларга ёки вафот этган ёлғиз онанинг болаларига боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсиялари ҳар бир бола учун — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорида.

22-модда. Иш стажи учун пенсияларнинг оширилиши

Иш стажининг (31—34-моддалар) ҳар бир тўлиқ йили учун пенсияларнинг кафолатланган (энг кам) миқдорлари:

а) қарилик пенсиялари — пенсияни ҳисоблаб чиқариш учун (25—27-моддалар) олинадиган ўртача ойлик иш ҳақининг 1,5 фоизи миқдорида;

б) I ва II гуруҳдаги ногиронлик пенсиялари — ўртача ойлик иш ҳақининг 1,5 фоизи миқдорида;

в) III гуруҳдаги ногиронлик пенсиялари — ўртача ойлик иш ҳақининг 1 фоизи миқдорида;

г) боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсиялари оиланинг ҳар бир меҳнатга қобилиятсиз аъзоси учун — боқувчи ўртача ойлик иш ҳақининг 1 фоизи миқдорида оширилади. Бунда оиланинг ҳар бир меҳнатга қобилиятсиз аъзоси учун оширишнинг умумий миқдори иш ҳақининг 30 фоизидан, пенсия оиланинг тўрт ва ундан ортиқ аъзосига тайинланган тақдирда — 100 фоиздан ошмаслиги лозим.

23-модда. Пенсияларга устама ҳақлар

Қонуннинг 20 ва 21-моддаларига мувофиқ ҳисоблаб чиқилган пенсияларга устама ҳақлар қуйидаги миқдорларда белгиланади:

а) I гуруҳ уруш ногиронларига — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 150 фоизи;

б) II гуруҳ уруш ногиронларига — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 125 фоизи;

в) III гуруҳ уруш ногиронларига — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 75 фоизи;

г) кўзи ожизлик бўйича I гуруҳ ногиронларга — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 100 фоизи;

д) I гуруҳ ногиронларга — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 75 фоизи;

е) II гуруҳ ногиронларга — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 25 фоизи;

ж) уруш қатнашчилари ва уларга тенглаштирилган шахсларга — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 50 фоизи;

з) Улуғ Ватан уруши йилларида мамлакат ичкарисида ишлаган ва ҳарбий мажбуриятни бажарган шахсларга — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 30 фоизи;

и) вафоти ҳарбий хизмат бурчларини бажариш билан боғлиқ ҳарбий хизматчиларнинг ота-оналари ва хотинларига (янги никоҳдан ўтмаганларга) — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 30 фоизи;

к) Ўзбекистон Республикаси олдида алоҳида хизматлари бўлган шахсларга — хизматларига қараб тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 50 дан 200 фоизигача;

л) Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, Тошкент шаҳри олдидаги алоҳида хизматлари бўлган шахсларга — хизматларига қараб — тирикчилик учун зарур энг кам миқдорининг 25 дан 100 фоизигача.

24-модда. Устама ҳақларни тайинлаш

Турли асосларга кўра пенсияга устама ҳақ олиш ҳуқуқи мавжуд бўлганда:

пенсия сўраб мурожаат этган кишининг ихтиёрига кўра 23-модданинг «а», «б» ёки «в» бандларида назарда тутилган устама ҳақ билан бир пайтда бу модданинг «к» ёки «л» бандларида кўрсатилган устама ҳақлардан фақат биттаси қўшиб ҳисобланиши мумкин;

пенсия сўраб мурожаат этган кишининг танлови бўйича 23-модданинг «г», «д» ёки «е» бандларида назарда тутилган устама ҳақ билан бир пайтда бу модданинг «ж» ёки «з», шунингдек «к» ёки «л» бандларида кўрсатилган устама ҳақлардан бири қўшиб ҳисобланиши мумкин.

Устама ҳақлар тайинланаётган пенсиянинг туридан қатъи назар қўшиб ҳисобланади.

Пенсионер республика доирасида турар жойини ўзгартирганда 23-модданинг «л» бандида кўрсатилган устама ҳақни тўлаш сақланиб қолади.

25-модда. Ўртача ойлик иш ҳақини аниқлашнинг умумий тартиби

Пенсияни ошириш учун амалдаги ўртача ойлик иш ҳақи, ишда танаффуслар мавжудлигидан қатъи назар, бутун меҳнат фаолияти давомидаги исталган кетма-кет беш йил (пенсия сўраб мурожаат этган кишининг танлови бўйича) олинади.

Ўртача ойлик иш ҳақи кетма-кет ишланган олтмиш календарь ойдаги иш ҳақининг умумий миқдорини олтмишга бўлиш йўли билан аниқланади.

Бунда пенсия сўраб мурожаат этган кишининг хоҳишига қараб, ишга кириш ёки ишдан бўшаш муносабати билан иш кунлари сони тўлиқ бўлмаган ойлар ишланган тўлиқ календарь ойлар сифатида ҳисобга олинади.

Пенсия сўраб мурожаат этган киши беш йилдан оз, лекин бир йилдан кўп ишлаган ҳолларда ўртача ойлик иш ҳақи ишланган календарь ойларидаги иш ҳақининг умумий миқдорини шу ойлар сонига бўлиш йўли билан аниқланади.

Мавсумий ишларда банд бўлган ходимларга пенсиялар тайинлашда амалдаги ўртача ойлик иш ҳақи исталган кетма-кет беш йилдаги иш ҳақини олтмишга бўлиш йўли билан аниқланади.

Иш ҳақи тўғрисидаги маълумотлар умуман бўлмаган ҳолларда иш стажи учун пенсия энг кам иш ҳақига қараб оширилади.

Бунда пенсияни ҳисоб-китоб қилиш учун энг кам иш ҳақининг етти ҳиссасидан ортиқ бўлмаган иш ҳақи олинади.

26-модда. Пенсияларни ҳисоблаб чиқишда ҳисобга олинадиган меҳнат ҳақи турлари

Пенсияларни ҳисоблаб чиқиш учун амалдаги қоидаларга кўра иш ҳақига суғурта бадаллари ёзиладиган, барча турдаги меҳнат ҳақи қўшилади, амалдаги меҳнат ҳақи тўлаш тизимида назарда тутилмаган бир марталик хусусиятга эга бўлган тўловлар бундан мустасноdир.

Давлат томонидан ижтимоий суғурталанмайдиган шахсларнинг пенсиясини ошириш учун иш ҳақига суғурта бадаллари ёзиладиган меҳнат ҳақи турларига ўхшаш пул таъминотининг барча турлари қўшилади.

Пенсия сўраб мурожаат этган кишининг хоҳишига биноан ўқув даврида тўланган стипендия иш ҳақига тенглаштирилади.

Иш ҳақининг натурал қисми ижтимоий суғуртага ўтказилган бадаллар миқдорига қараб баҳоланади.

Иш вақти ҳисоб-китоб қилиниши мумкин бўлмаган ходимларнинг (фермерлар, якка тартибдаги меҳнат фаолияти билан шуғулланувчи шахслар, айрим фуқароларнинг юмушларини бажарувчилар ва ҳоказо) пенсияларини ошириш учун иш ҳақи миқдори Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ижтимоий суғурта фондига тўланган суғурта бадаллари миқдорига қараб аниқланади.

27-модда. Иш ҳақига район коэффициентлари белгиланган ҳудудларда яшовчи шахсларнинг иш ҳақини ҳисоблаб чиқиш

Ишловчиларининг иш ҳақига район коэффициенти белгиланган ҳудудларда яшовчи шахслар ва оилаларга пенсия тайинлашда район коэффициенти ҳисобга олинган ҳолда ҳисоблаб чиқилган амалдаги иш ҳақи ҳисобга олинади.

28-модда. Пенсионерларнинг оилаларига пенсия ҳисоблаб чиқиш

Пенсионерларнинг оилаларига боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияси пенсионернинг (боқувчининг) ўз пенсияси қайси иш ҳақидан оширилган бўлса, ўша иш ҳақидан ҳисоблаб чиқилади.

Ота-онасидан ҳам жудо бўлган (чин етим) болаларга тайинланадиган боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияларини ошириш ота ва она иш ҳақларининг умумий миқдоридан энг кам иш ҳақининг етти ҳиссалик миқдори доирасида амалга оширилади.

29-модда. Бошқа давлатлардан кўчиб келган фуқароларга пенсияни ҳисоблаб чиқариш

Бошқа давлатлардан кўчиб келган, Ўзбекистон Республикасида ишламаган фуқароларга пенсиялар Ўзбекистондаги тегишли касб ҳамда малакадаги ишчи ва хизматчиларнинг пенсия тайинлаётган вақтдаги ўртача ойлик иш ҳақидан ҳисоблаб чиқилади.

30-модда. Чет элда ишланган давр учун иш ҳақини ҳисоблаб чиқиш

Чет элда ишлашга юборилган ходимларнинг ўртача ойлик иш ҳақини ҳисоблаб чиқишда улар чет элга юборилишидан олдин олган иш ҳақи ёки уларнинг танлови бўйича тегишли касб ва малакадаги ходимларнинг пенсия тайинланаётган вақтдаги ўртача иш ҳақи (тегишли касаба уюшмасининг маълумотига биноан) ҳисобга олинади.

VI БОБ.

ИШ СТАЖИНИ ҲИСОБЛАБ ЧИҚИШ

31-модда. Иш стажига қўшиб ҳисобланадиган меҳнат фаолияти турлари

Пенсияларни ошириш учун қуйидагилар иш стажига қўшиб ҳисобланади:

а) фаолият тури, мулк ва хўжалик юритиш шаклларидан қатъи назар, ходим давлат томонидан ижтимоий суғурталанган ҳолда бажарган ҳар қандай иш, агар у Ўзбекистон Республикаси Ижтимоий суғурта фондига суғурта бадаллари тўланган бўлса.

1965 йилдан кейинги давр учун колхоздаги иш стажини ҳисоблаб чиқаришда, агар колхоз аъзоси узрли сабабларсиз жамоа хўжалигида белгиланган меҳнатда иштирок этиш минимумини бажармаган бўлса, ишланган вақтнинг амалда давом этган даври ҳисобга олинади.

Ижодий фаолият билан машғул ходимларнинг иш стажини ижодий уюшмаларнинг бошқарувлари ана шу муаллифнинг асари эълон қилинган ёки биринчи марта жамоат олдида ижро этилган ёки жамоат олдида намойиш этилган кундан эътиборан белгилайдилар;

б) ҳарбий хизмат ва партизан отрядлари ҳамда қўшилмаларида бўлиш, давлат хавфсизлиги органларида ва ички ишлар органларида хизмат қилиш;

в) идоравий бўйсунувидан қатъи назар ҳарбийлаштирилган соқчиликдаги, махсус алоқа органлари ва тоғ-қутқарув қисмларидаги хизмат;

г) якка тартибдаги меҳнат фаолияти, шу жумладан якка (гуруҳли) ижара шароитидаги ёки шахсий ёрдамчи, деҳқон (фермер) хўжалигидаги фаолият —

(Давоми 3-бетда).

Ўзбекистон Республикасининг Қонуни *Лойиҳа*

ФУҚАРОЛАРНИНГ ДАВЛАТ ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши 2-бетда).

Ижтимоий суғурта фондига суғурта бадаллари тўланган тақдирда;

д) I гуруҳдаги ногиронга ёки 16 ёшга тўлгунча ногирон болага, шунингдек бировнинг парваришига муҳтож бўлган (даволаш муассасасининг хулосасига кўра) 80 ёшга тўлган қарияларга қараб парваришлаб турилган вақт;

е) олий ва ўрта махсус ўқув юртларида, билим юртларида, кадрлар тайёрлаш, малака ошириш ва янги ихтисосни ўрганиш мактаблари ва курсларида, аспирантурада, докторантурада ва клиник ординатурадаги кундузги ўқиш, шу жумладан, чет элда ўқиш;

ж) онанинг ўз болаларини гўдаклик ёшида парваришлаган вақти, лекин кўпи билан ҳар бир бола 3 ёшга тўлгунча, ҳаммасини жамлаганда 6 йил доирасида;

з) офицерлар таркибидан бўлмиш шахслар, прапорщиклар, мичманлар ва муддатдан ортиқ хизмат қилаётган ҳарбий хизматчиларнинг хотинлари, уларни ихтисослиги бўйича ишга жойлаштириш имконияти бўлмаган жойларда эрлари билан яшаган вақт, лекин 10 йилдан ошмаган давр;

и) Ўзбекистон Республикаси муассасалари ва халқаро ташкилотлари ходимлари хотинларининг чет элда бўлган вақти, лекин 10 йилдан ошмаган давр;

«е» — «и» бандларида назарда тутилган даврлар ушбу модданинг «а» — «г» бандларида кўрсатиб ўтилган умумий стаж камида 5 йил бўлган тақдирда иш стажига қўшиб ҳисобланади.

Меҳнатда шикастланиш ёки касб касаллиги оқибатида ногирон бўлиб қолган шахслар стажига «д»—«з» бандларида назарда тутилган даврлар ушбу модданинг «а» — «г» бандларида кўрсатиб ўтилган стаж муддатидан қатъи назар қўшилади.

Меҳнатда шикастланиш ёки касб касаллиги оқибатида I ва II гуруҳ ногиронлигида бўлинган вақт қарилик ёки боқувчисини йўқотганлик бўйича пенсия тайинланаётганда стажга қўшиб ҳисобланади.

Қарилик пенсияси тайинланганидан кейинги ишланган вақт пенсияни ошириш учун стажга қўшиб ҳисобланмайди.

Ота-онасидан жудо бўлган (чин етим) болаларга тайинланадиган боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияларини ошириш отанинг ҳам, онанинг ҳам умумий иш стажига қараб, Қонуннинг 22-моддаси «г» бандида кўрсатиб ўтилган миқдорларда амалга оширилади.

32-модда. Имтиёзли тарзда иш стажига қўшиб ҳисобланадиган фаолият даврлари

Стажга қуйидагилар имтиёзли тарзда қўшиб ҳисобланади:

а) ҳаракатдаги армия таркибига кирувчи ҳарбий қисмлар, штаблар ва муассасалардаги, жанговар ҳаракатлар даврида партизан отрядлари ва қўшилмаларидаги хизмат, байналмилал бурчни бажаришда жанговар ҳаракатларда иштирок этиш — уч карра ҳисобида;

б) Улуғ Ватан уруши йилларида (1941 йил 22 июндан 1945 йил 9 майга қадар) мамлакат ичкарисида ишлаш, шу жумладан ҳарбий қисмлардаги ёлланганлар таркибида ишлаш ва ушбу модданинг «а» бандида назарда тутилган хизматдан ташқари ҳарбий хизмат — икки карра ҳисобида;

в) Қонуннинг 9-модда «а» ва «б» бандларига ҳамда 11-модда «а» бандига мувофиқ имтиёзли шартларда пенсия олиш ҳуқуқини берадиган ҳар бир тўлиқ ишланган йил, эркакларда — 10 йилдан юқори ва аёлларда 7 йилу 6 ойдан юқори бўлса, икки карра ҳисобида;

г) моховхоналарда, вабога қарши муассасаларда, иммунодефицит вируси билан касалланган шахслар даволанадиган юқумли касалликлар муассасаларида ишлаш — икки карра ҳисобида;

д) патологоанатомия муассасалари ва суд тиббий экспертизаси муассасаларининг тиббий ходимларидан айрим тоифаларининг иши — бир ярим карра ҳисобида;

е) асоссиз жиноий жавобгарликка тортилган, асоссиз қатағон қилинган ва кейинчалик оқланган фуқароларнинг қамоқда бўлиши ва ҳибсда сақлаш жойларида турган вақти — бир ярим карра ҳисобида.

33-модда. Айрим тоифадаги фуқаролар стажини ҳисоблаб чиқишнинг ўзига хос хусусиятлари

Саноатнинг мавсумий тармоқларига оид корхоналари ва ташкилотларида банд бўлган ходимларнинг тўлиқ мавсум мобайнидаги иши бир йил ишлаган деб, тўлиқ мавсум давомида ишламаган бўлса — амалдаги давом этиш муддати бўйича ҳисобга олинади.

Имтиёзли шароитларда қарилик пенсияси олиш ҳуқуқини берадиган ерости ишлари стажини ҳисоблаб чиқишда (9-модданинг «а», «б» бандлари ва 11-модданинг «а» банди) ана шу ишда орттирилган меҳнатда шикастланиш ёки касб касаллиги оқибатида ногиронликда бўлиш вақти 32-модданинг «в» бандида белгиланган қоидалар қўлланмасдан кўрсатиб ўтилган стажга қўшилади.

34-модда. Чет элда ишлаш вақтини стажга қўшиш шартлари

Чет элда ишланган даврлар Ижтимоий суғурта фондига белгиланган суғурта бадаллари тўланган тақдирда, агар давлатлараро битимларда ўзга қоидалар назарда тутилмаган бўлса, меҳнат стажига қўшиб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ёлланма (битим) асосида чет элда ишлаганлиги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ваколат берган органлар меҳнат дафтарчасига киритган қайдномалар асосида аниқланади.

Ажнабий фуқароларга ва фуқаролиги бўлмаган шахсларга чет элдаги иши Ўзбекистон Республикасида ишлаганига тўғри келадиган стажнинг 1/3 ҳиссасидан ошмаган доирада (агар давлатлараро битимларда (шартномаларда) ўзга қоида назарда тутилмаган бўлса) стажга қўшилади.

35-модда. Имтиёзли шартларда пенсия тайинлашда иш стажини икки томонлама ҳисобга олиш хусусиятлари

Қонуннинг 9, 11 ва 12-моддаларига мувофиқ имтиёзли шартларда пенсия тайинлашда, башарти ҳисобга ўтадиган ишлар айни шундай ёки анча имтиёзли шартларда пенсия олиш ҳуқуқини берган тақдирда, 9-модданинг «а», «б» бандларида, 11-модданинг «а» бандида ва 12-модданинг «б», «в», «ж», «з» бандларида назарда тутилган иш даврини икки томонлама ҳисобга олиш амалга оширилади.

Ҳаво транспорти ҳаракатини бошқаришни амалга ошираётган ходимларга (12-модданинг «г» банди) имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқини берадиган махсус стажга, шунингдек 9-модданинг «в» бандида кўрсатиб ўтилган иш ҳисобга олинади.

Авиациянинг муҳандис-техниклар таркибига (12-модданинг «д» банди) имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқини берадиган махсус иш стажига 9-модданинг «в» банди ва 12-модданинг «г» бандида кўрсатилган ишлар ҳам қўшилади.

36-модда. Иш стажини тасдиқлаш тартиби

Меҳнат дафтарчаси — иш стажини тасдиқловчи асосий ҳужжат ҳисобланади. Меҳнат дафтарчаси ёки унда тегишли ёзувлар бўлмаган тақдирда меҳнат стажини тасдиқлаш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тасдиқлайдиган Низом билан белгиланади.

VII БОБ.

ПЕНСИЯЛАРНИ ТАЙИНЛАШ

37-модда. Пенсия тайинланишини сўраб мурожаат этиш тартиби

Ходимлар ва (боқувчисидан маҳрум бўлган тақдирда) уларнинг оила аъзоларига пенсия тайинланиши тўғрисидаги ариза охирги иш жойидаги корхона, муассаса, ташкилот маъмурияти орқали берилади.

Жамоа хўжаликлари ва бошқа кооперативларнинг аъзоларига ва уларнинг оилаларига пенсия тайинланиши тўғрисидаги ариза жамоа хўжалиги (кооператив) бошқаруви орқали берилади.

Маъмурият (бошқарув) ариза тушган кундан эътиборан 10 кунлик муддат ичида стаж ва иш ҳақи тўғрисидаги зарур ҳужжатларни расмийлаштиради ҳамда уларни берилган ариза ва ўз тақдимномаси билан бирга аризачи истиқомат қиладиган туман (шаҳар) ижтимоий таъминот бўлимига юборади. Башарти, пенсия тайинланишини сўраб мурожаат этган ходимга пенсия тайинланиши рад этилса, унга рад этиш сабаблари кўрсатилган ҳолда ёзма хабар қилинади.

Пенсия тайинланишини сўраб мурожаат этган шахс маъмуриятнинг (бошқарувнинг) пенсия тайинлашга тавсия этишни рад этган қарорига рози бўлмаган ҳолларда, у пенсия тайинланишини сўраб бевосита туман (шаҳар) ижтимоий таъминот бўлимига ариза бериши мумкин.

Деҳқон (фермерлик) хўжаликлари аъзоларига, якка тартибдаги меҳнат фаолияти билан шуғулланувчи шахсларга, бошқа фуқароларга ва уларнинг оила аъзоларига пенсия тайинланиши тўғрисидаги ариза бевосита аризачининг истиқомат жойидаги туман (шаҳар) ижтимоий таъминот бўлимига берилади.

Ижтимоий таъминот бўлимлари пенсиялар тайинлаш масалалари юзасидан тушунтириш ва маълумотлар беришлари, шунингдек аризачига зарур ҳужжатларни олишида кўмаклашишлари шарт.

Ижтимоий таъминот бўлимлари корхоналар, ташкилотлар ва айрим шахслардан тегишли ҳужжатларни талаб қилиш, зарур ҳолларда эса уларнинг берилиши асослилигини текшириш ҳуқуқига эгадирлар.

Корхоналар ва ташкилотлар пенсия учун (пенсия қайта ҳисобланиши учун) ҳужжатларни ўз вақтида тақдим этмаслик ёки ишончсиз маълумотлари бўлган ҳужжатларни тақдим этиш оқибатида пенсионерга етказилган зарар учун унинг олдида қонунларда белгиланганидек жавобгар бўлади.

Корхона ёки пенсионер томонидан маълумотлари ишончсиз ҳужжатлар тақдим этилиши оқибатида давлатга зарар етказилган тақдирда, етказилган зарар Ўзбекистон Республикаси Ижтимоий суғурта фондига тўланади. Бунда корхона томонидан етказилган зарар ижтимоий таъминот бўлимидан тегишли хабарнома олинган кундан бошлаб бир ой ичида, пенсионер томонидан етказилган зарар эса ушбу Қонуннинг 59-моддасида назарда тутилган тартибда қопланади.

38-модда. Пенсияни тайинловчи органлар

Пенсияларни туман (шаҳар) ижтимоий таъминот бўлимлари тайинлайди.

39-модда. Пенсия тайинлаш тўғрисидаги ҳужжатларни қараб чиқиш муддатлари

Пенсия тайинлаш тўғрисидаги ҳужжатлар улар тушган кундан эътиборан 10 кундан кечиктирмасдан қараб чиқилади.

Пенсия тайинлаш рад этилган тақдирда ижтимоий таъминот бўлими тегишли қарор чиқарилгандан кейин беш кун ичида корхона, ташкилот ёки аризачига пенсия тайинлаш рад этилгани ҳақида рад этиш сабаблари ва шикоят бериш тартиби кўрсатилган хабарномани беради ёки жўнатади ҳамда айни чоғда барча ҳужжатларни қайтаради.

40-модда. Пенсия учун мурожаат этилган кун

Тақдимнома ёки ариза барча зарур ҳужжатлар билан қабул қилиб олинган кун пенсия учун мурожаат этилган кун деб ҳисобланади.

Тақдимномага ёки аризага барча зарур ҳужжатлар илова қилинмаган ҳолларда ижтимоий таъминот бўлими корхона, ташкилот маъмуриятига ёки аризачига қўшимча равишда қайси ҳужжатлар тақдим этилиши кераклиги ҳақида хабар қилади. Башарти, улар қўшимча ҳужжатлар тақдим этилишининг зарурлиги ҳақидаги хабарнома олинган кундан эътиборан уч ой ичида тақдим этилса, унда пенсия тайинланиши тўғрисидаги тақдимнома ёки ариза қабул қилинган кун пенсия тайинланиши учун мурожаат этилган кун деб ҳисобланади.

41-модда. Пенсияларни тайинлаш муддатлари

Пенсиялар:

а) қарилик пенсияси — агар пенсия сўраб уни олиш ҳуқуқи пайдо бўлган кундан бошлаб уч ой ичида мурожаат этилган бўлса, пенсия ёшига тўлган кундан эътиборан тайинланади. Ушбу пенсия умрбод тайинланади;

б) ногиронлик пенсияси — агар пенсия сўраб ногиронлик белгиланган кундан бошлаб уч ой ичида мурожаат этилган бўлса, ТМЭК ногиронликни белгилаган кундан эътиборан тайинланади. Ушбу пенсия бутун ногиронлик даври учун тайинланади. Ногиронларга — 60 ёшдан ошган эркакларга ва 55 ёшдан ошган аёлларга — ногиронлик пенсиялари умрбод тайинланади. Ана шу ногиронларни қайта тиббий кўрикдан ўтказиш фақат уларнинг аризасига биноан амалга оширилади;

в) боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияси — пенсия олиш ҳуқуқи пайдо бўлган кундан бошлаб, лекин пенсия тайинланиши учун мурожаат этишдан олдинги 6 ойдан ошмаган муддатдан эътиборан тайинланади. Пенсия Қонуннинг 16-моддасига мувофиқ марҳумнинг оила аъзоси меҳнатга қобилиятсиз деб ҳисобланган бутун давр учун, оиланинг: эркаклар — 60 ёшга, аёллар — 55 ёшга тўлган аъзолари учун эса умрбод тайинланади.

Бошқа барча ҳолларда пенсия мурожаат этилган кундан эътиборан тайинланади.

Бир пенсиядан бошқасига ўтказиш пенсионер тегишли аризани барча зарур ҳужжатлар билан бирга топширган ойдан кейинги ойнинг биринчи кунидан эътиборан амалга оширилади.

42-модда. Пенсия тайинлаш тўғрисидаги қарор устидан шикоят қилиш

Пенсия тайинлаш тўғрисидаги қарор устидан шикоят туман (шаҳар) судига берилиши мумкин.

VIII БОБ.

ПЕНСИЯЛАРНИ ҚАЙТА ҲИСОБЛАШ

43-модда. Пенсияларни қайта ҳисоблаш шартлари

Пенсияларни қайта ҳисоблаш:

пенсионер пенсия миқдорига таъсир кўрсатувчи (иш стажи ва пенсия тайинланишигача бўлган иш ҳақи тўғрисидаги ва бошқа) қўшимча ҳужжатларни тақдим этган тақдирда;

ногиронлик гуруҳи ўзгарганда;

боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияси билан таъминланадиган оила аъзолари сони ўзгарганда;

тирикчилик учун зарур энг кам миқдори, энг кам иш ҳақи миқдорлари ўзгарган тақдирда;

район коэффициенти белгиланган (бекор қилинган) ёки унинг миқдори ўзгарган тақдирда;

даромадлар индексация қилинган тақдирда амалга оширилади.

Пенсионерлар пенсияни қайта ҳисоблаш учун ана шундай ҳуқуқ пайдо бўлганидан кейин исталган вақтда мурожаат этишлари мумкин.

44-модда. Район коэффициенти ўзгарганда пенсияларни қайта ҳисоблаш тартиби

Район коэффициенти белгиланган (бекор қилинган) ёки унинг миқдори ўзгарганда, шунингдек пенсионер доимий яшаш учун коэффициентлар белгиланмаган ёки бошқача миқдорда белгиланган ҳудудга кўчиб ўтганида пенсияларнинг фақат кафолатланган (энг кам) миқдорлари ва пенсияларга устама ҳақларнинг миқдорлари қайта ҳисобланиши лозим.

Кўрсатиб ўтилган ҳолларда иш стажи учун пенсиянинг ошириладиган қисми қайта кўриб чиқилмайди.

45-модда. Тайинланган пенсияни қайта ҳисоблаш муддатлари

Пенсияни ошириш ҳуқуқи пайдо бўлганида тайинланган пенсияни қайта ҳисоблаш пенсионер пенсияни қайта ҳисоблаш учун мурожаат этган ойдан кейинги ойнинг биринчи кунидан бошлаб амалга оширилади.

Пенсия миқдорини камайтиришга сабаб бўладиган ҳолатлар вужудга келган тақдирда қайта ҳисоблаш ана шу ҳолатлар пайдо бўлган ойдан кейинги ойнинг биринчи кунидан бошлаб амалга оширилади.

IX БОБ.

ПЕНСИЯЛАРНИ ТЎЛАШ

46-модда. Пенсияларни тўлаш тартиби

Пенсияларни пенсионер истиқомат қилиб турган жойдаги ижтимоий таъминот органлари тўлайди. Пенсияларни тўлаш тартиби қонунлар билан белгиланади.

47-модда. Ишлаб турган пенсионерларга пенсия тўлаш

Ишлаб турган пенсионерларга пенсиялар иш ҳақи ёки бошқа даромадидан қатъи назар, тўлиқ миқдорда тўланади.

48-модда. Ногиронлик гуруҳи ўзгарганда ёки меҳнат қобилияти тикланганда пенсияларни тўлаш муддати

Ногиронлик гуруҳи ўзгарган тақдирда янги миқдордаги пенсия ногиронлик гуруҳи ўзгарган кундан бошлаб тўланади.

Қайта кўрикдан ўтказилган шахс меҳнатга қобилиятли деб тан олинган тақдирда пенсия уни меҳнатга қобилиятли деб топилган ойнинг охиригача, лекин ногиронлик белгилаб қўйилган кунгача бўлган муддатга тўланади.

49-модда. Ногиронлик даврида танаффуслар бўлганда пенсияни тўлашни қайта давом эттириш шартлари

Агар ногирон узрли сабабларсиз белгиланган муддатда қайта кўрикдан ўтиш учун ТМЭКка бормаган бўлса, унга пенсия тўлаш тўхтатиб қўйилади, уни яна ногирон деб тан олинган тақдирда тўхтатиб қўйилган кундан бошлаб, лекин кўпи билан ўтган бир ойдан бошлаб пенсия тўлаш давом эттирилади.

Узрли сабабга кўра қайта кўрикдан ўтиш муддати ўтказиб юборилганда, агар ТМЭК уни ана шу даврда ногирон бўлган деб топса, пенсияни тўлаш тўлов тўхтатиб қўйилган кундан бошлаб то қайта кўрикдан ўтиш кунигача, лекин кўпи билан ўтган уч йил учун пенсия тўлаган ҳолда давом эттирилади. Бунда ногирон қайта кўрикдан ўтказиш чоғида ногиронликнинг бошқа гуруҳига (анча юқори ёки анча паст) ўтказилган бўлса, пенсия кўрсатиб ўтилган вақт учун аввалги гуруҳ бўйича тўланади.

Умумий касаллик оқибатида меҳнат кобилиятини йўқотган ногиронга меҳнат қобилияти тикланганлиги сабабли пенсия тўлаш тўхтатилган ёки узрли сабабларсиз қайта кўрикдан ўтишга келмаганлиги оқибатида тўхтатиб қўйилган бўлса, уни яна ногирон деб тан олинган тақдирда, агар пенсияни тўлаш тўхтатилганидан кейин беш йилдан ортиқ вақт ўтмаган бўлса, илгари тайинланган пенсияни тўлаш ногиронлик белгиланган кундан бошлаб давом эттирилади. Агар беш йилдан ортиқ вақт ўтган бўлса, пенсия яна умумий асосларда тайинланади.

50-модда. Тўлиқ давлат таъминотида турган болаларга боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсиясини тўлаш

Чин етим болаларга тўлиқ давлат таъминотида турган даврда тайинланган пенсиянинг 50 фоизи, лекин кафолатланган (энг кам) пенсиядан (21-модданинг «д» банди) кам бўлмаган миқдорда тўланади.

Ота-онасининг биридан маҳрум бўлган ва тўлиқ давлат таъминотида турган болаларга тайинланган пенсиянинг 25 фоизи, лекин кафолатланган (энг кам) пенсиядан (21-модданинг «г» банди) кам бўлмаган миқдорда тўланади.

Шу даврдаги тўланиши лозим бўлган пенсия пули жамғарма банкидаги боланинг номига очилган омонатга ўтказиб қўйилади.

51-модда. Боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияларини тўлаш муддати

Боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсиясини тўлашни тўхтатишга сабаб бўлувчи ҳолатлар пайдо бўлганида пенсияни тўлаш ана шундай ҳолат пайдо бўлгандан кейинги ойнинг биринчи кунидан бошлаб тўхтатилади.

52-модда. Пенсиялар тўланишига таъсир кўрсатувчи шарт-шароитлар ўзгарганлиги хусусида пенсионерларнинг ижтимоий таъминот бўлимларини хабардор қилишларига доир мажбуриятлари

Меҳнатга қобилиятсиз оила аъзолари учун боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияси олаётган пенсионер оиланинг пенсия тўланаётган аъзолари таркиби ҳақидаги ўзгаришлар тўғрисида, улар ўқишни тўхтатганлиги, шунингдек тўлиқ давлат таъминотига ўтказилганлиги ҳақидаги ўзгаришлар ҳақида ижтимоий таъминот бўлимларига хабар қилиши шарт.

53-модда. Ўтган давр учун пенсия тўлаш

Пенсионер томонидан ўз вақтида талаб қилиб олинмаган, унинг номига ҳисобланган пенсия пули пенсияни олиш мақсадида мурожаат этилганидан олдинги уч йилдан ошмаган ўтган давр учун тўланади.

Пенсияни тайинловчи ёки тўловчи органнинг айби билан ўз вақтида олинмай қолган пенсия пули ўтган давр учун муддати чекланмаган ҳолда тўланади.

54-модда. Қариялар ва ногиронлар интернат-уйларида яшовчи шахсларга пенсияларнинг тўлаш

Қариялар ва ногиронлар интернат-уйларида (пансионатларда) яшовчи сўққабош пенсионерларга пенсия ва таъминот қиймати ўртасидаги фарқ, лекин тайинланган пенсиянинг камида 10 фоизи, уруш ногиронларига эса камида 20 фоизи тўланади. Руҳий касал ногиронлар интернат-уйларида яшовчи пенсионерларга пенсия тўланмайди.

55-модда. Стационар даволанишда бўлинган даврда пенсияни тўлаш

Пенсионернинг стационар даволанишда бўлган даври учун пенсия тўлиқ тўланади.

56-модда. Озодликдан маҳрум қилинган давр учун пенсия тўлашни тўхтатиб қўйиш

Пенсионер озодликдан маҳрум қилинган тақдирда тайинланган пенсияни тўлаш озодликдан маҳрум қилинган давр учун тўхтатиб қўйилади.

57-модда. Пенсионернинг вафоти муносабати билан олинмай қолган пенсияни тўлаш ва дафн этиш учун нафақа тўлаш

Пенсионер олиши лозим бўлган ва унинг вафоти муносабати билан олинмай қолган пенсия пули мерос таркибига киритилмасдан, боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияси билан таъминланадиган шахслар (16, 17-моддалар) доирасига кирувчи оила аъзоларига тўланади. Ота-онаси, эри (хотини), шунингдек пенсионер билан унинг вафот этган кунигача биргаликда яшаб турган оила аъзолари бу пулни, улар боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияси билан таъминланадиганлар доирасига кирмаганлари тақдирида ҳам олиш ҳуқуқига эга бўладилар.

Пенсионер вафот этган ой учун олинмай қолган пенсия пули кўрсатиб ўтилган оила аъзоларига ойнинг пенсионер вафот этгунча ўтган кунлари учун мутаносиб равишда тўланади.

Оиланинг бир неча аъзоси мурожаат этган тақдирда пенсиянинг уларга тегишли суммаси уларнинг ўртасида тенг тақсимланади.

Пенсионер вафот этган тақдирда унинг оиласига ёки пенсионернинг дафн маросимини ўтказган шахсга икки ойлик пенсия миқдорида дафн этиш нафақаси тўланади.

Кўрсатиб ўтилган пуллар, уларни олиш учун пенсионер вафот этганидан кейин 6 ой ичида мурожаат этилган тақдирда тўланади.

58-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан чиқиб кетган фуқароларга пенсияларни тўлаш

Чет элга доимий яшаш учун чиқиб кетишдан олдинроқ тайинланган пенсиялар туман (шаҳар) ижтимоий таъминот бўлимига чиқиб кетиш тўғрисида ариза берилган кундаги ҳолатга кўра пенсия миқдори ҳисобидан чет элга чиқиб кетиш олдидан 6 ой аввал тўланади.

Бу фуқароларнинг чет элда бўлган вақти учун, агар давлатлараро битимларда (шартномаларда) ўзга қоидалар назарда тутилмаган бўлса, меҳнатда шикастланиш ёки касб касаллиги оқибатида тайинланган пенсияларгина тўланади.

59-модда. Пенсиялардан чегирмалар

Пенсиялардан чегирмалар:

а) суднинг ҳал қилув қарорлари, ажримлари, қарорлари ва ҳукмлари (мулкий ундиришлар борасида), нотариал идораларнинг ижро варақалари ҳамда Ўзбекистон Республикасининг қонунларига мувофиқ ижроси суд ҳал қилув қарорларини ижро этиш учун белгиланган тартибда амалга ошириладиган бошқа ҳал қилув қарорлари ва қарорлар асосида;

б) туман (шаҳар) ижтимоий таъминот бўлимининг қарорига биноан — пенсионерга унинг томонидан қилинган суиистеъмолликлар оқибатида (қасддан нотўғри ҳужжатларни тақдим этиш, боқувчисидан маҳрум бўлганлик пенсияси тайинланган оила аъзолари таркибидаги ўзгаришлар ҳақида маълумотлар тақдим этмаслик натижасида) ёхуд ҳисоблашдаги ёки бошқа техник хато оқибатида пенсия миқдоридан ортиқча пуллар тўланган тақдирда қилиниши мумкин.

Пенсиялардан юқорида кўрсатиб ўтилганидан ташқари бошқа ҳеч қандай чегирмалар қилиш мумкин эмас.

Пенсиядан чегирмалар қилиш миқдори пенсионерга тўланиши лозим бўлган пулдан ҳисоблаб чиқарилади.

Ҳар ойлик чегирмалар миқдори пенсиянинг 50 фоизидан ошиши мумкин эмас.

Ортиқча тўланган пенсия пули бўйича қарздорлик тўлиқ узилгунга қадар пенсия тўлаш тўхтатилган ҳолларда (масалан, меҳнат қобилияти тикланганлиги туфайли) қолган қарз суд тартибида ундирилади.

60-модда. Пенсияларни тўлаш учун ажратиладиган маблағлар

Ушбу Қонунга мувофиқ тайинланган пенсияларни, шунингдек дафн этиш нафақасини тўлаш Ижтимоий суғурта фонди маблағлари ҳисобидан амалга оширилади. Ижтимоий суғурта фондини шакллантириш тартиби Ўзбекистон Республикаси қонунлари билан белгиланади.

Пенсияларга 23-модданинг «к» бандида назарда тутилган устама ҳақ республика бюджети маблағлари ҳисобидан тўланади.

23-модданинг «л» бандида назарда тутилган пенсияларга устама ҳақ тўлаш Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри бюджети ҳисобидан амалга оширилади.

Мулк шаклидан қатъи назар, корхоналар ва ташкилотлар меҳнатда шикастланиш ёки касб касаллиги оқибатидаги ногиронлик учун тайинланган пенсияларни тўлаш, шунингдек ходим Қонуннинг 7-моддасида назарда тутилган пенсия ёшига тўлгунга қадар Қонуннинг 12-модда «б» — «з» бандларига мувофиқ тайинланган пенсияларни тўлаш учун меҳнат ҳақи тўлашга мўлжалланган маблағлар ҳисобидан Ижтимоий суғурта фондига харажатларни қопловчи пул ўтказадилар.

Пенсионер Қонуннинг 7-моддасида назарда тутилган ёшга тўлгунига қадар Қонуннинг 13-моддасига мувофиқ тайинланган пенсияларни тўлаш Ижтимоий суғурта фондига ажратиладиган Иш билан таъминлаш фонди маблағлари ҳисобидан амалга оширилади.

61-модда. Пенсияларни соликлардан озод қилиш

Ушбу Қонунга мувофиқ тўланадиган пенсияларга солиқ солинмайди.

Қонун лойиҳасига доир таклиф ва мулоҳазаларингизни қуйидаги манзилгоҳга юборишингиз мумкин: Тошкент шаҳри, Мустақиллик майдони, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Ветеранлар ишлари ва ёшларга доир сиёсат қўмитаси. Телефонлар: 39-86-31; 39-86-58; 39-86-70.

«ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚИГА ВА УНИНГ ПРЕЗИДЕНТИГА САДОҚАТ БИЛДИРИБ, ҚАСАМЁД ЭТИШГА ТАЙЁРМАН:..»

(Давоми. Боши 1-бетда).

— Бу ҳам оддий, ҳам мураккаб масала, — дейди Ўзбекистон мудофаа вазири генерал-лейтенант Рустам Аҳмедов. — Нима сабабдан қўмондонлик таркибининг муҳим ҳалқасини ташкил этувчи зобитлар Ўзбекистон халқига қасамёд этишга, унинг манфаатларига хизмат қилишга тайёрликларини изҳор қилмоқдалар! Менинг назаримда, бу ерда бир ҳол жуда муҳим: барқарор ижтимоий-сиёсий вазият, ҳарбий хизматчиларнинг эртанги кунга ишончи устунлик қилмоқда. Бошқа мустақил давлатларнинг армияларида аҳвол унчалик яхши эмас, деган фикрга қўшилиш керак. Баъзи бир бўлинмаларда зобитлар бир неча ойлаб маош олмаётирлар. Бизда бундай эмас ва бўлиши ҳам мумкин эмас! Албатта, муаммоларимиз бор. Бу муаммолар — асосан республика қуролли кучларининг оёққа туриши, ўсиш-улғайиш муаммоларидир. Биз одамларни, ҳарбий касб эгаларини миллий белгиларига қараб ажратмаймиз. Баҳолашнинг асосий мезони — фақат билим, жанговарлик кўникмаси, инсоний фазилатлардир. Одамлар буни тушунадилар. Чунончи, мустақил республикамизда биринчилардан бўлиб генераллик унвонларини Владимир Пилюгин, Александр Сурганов, Юрий Филоненколар олишди. Бу зобитлар Президент, республика ҳукумати томонидан қилинаётган ғамхўрликни ҳис этиб, ўз бурчларини сидқидилдан, виждонан бажармоқдалар!

...Баъзи бир сиёсий арбоблар Ўзбекистон армиясининг яхши аҳволи ва юксак жанговарлик қобилиятини Тожикистондаги воқеалар билан боғлашга уринмоқдалар. Кейинги мисоллардан бирини эслашнинг ўзи кифоя: республика Мудофаа вазирлигига Ўзбекистон белгиси бўлган МИГ-21 самолётлари Тоғли Бадахшон қишлоқларини бомбардимон қилган, деган айб қўйилди. Маълумки, Ислом Каримов ушбу бўҳтонга «бундай тутуруқсиз гапларни тутуруқсиз одамларгина тарқата олади» деб лўнда жавоб берди. Бунга қўшимча қилиб шуни айтиш лозимки, бизнинг қуролли кучларимизда бундай самолётлар йўқ!

Бу ўринда яна бир муҳим далилни келтириш лозим бўлади. Ўзбекистонда собиқ Иттифоқ республикалари орасида биринчилардан бўлиб мудофаа, умумий ҳарбий бурч, муқобил хизмат тўғрисида қонунлар қабул қилинди. Бу билан ҳарбий доктринага ҳуқуқий асос солинди. Бу доктрина ҳозирги мудофаа сиёсати билан мустаҳкамланмоқда. Бундай сиёсат ҳар қандай ҳудудий даъволарни ва республикани ҳарбий можароларга тортиш майлларини конституцион жиҳатдан тақиқлайди.

Яна бир муҳим мисол. Ҳарбий хизматчилар мажбур қилиниб, республикага садоқат тўғрисида қасамёд қилдирилган ўша Украинадан фарқли ўлароқ, Ўзбекистонда бошқа йўлдан, таъбир жоиз бўлса, маданиятли йўлдан борилди. Ўз вақтида Ватанга садоқат билдириб, қасамёд қилганлар ҳар бир жангчи учун муқаддас бўлган қасамни яна такрор тилга олишлари шарт эмас. Ўзбекистон Қуролли кучлари сафларига биринчи марта кираётганларгина қасамёд қиладилар.

Мустақил Ўзбекистоннинг чегаралари муқаддасдир. Миллионлаб ўзбекистонликлар ўзларини хотиржам ҳис этишлари, заминимизда ҳамиша тинчлик ва тотувлик тантана қилиши учун қудратли, жанговар қобилиятга эга бўлган армия зарур. Бизда шундай армия бор. Руслар, украинлар, қозоқлар, қирғизлар, татарлар, корейслар, бошқа миллатларнинг вакиллари ўзбеклар билан ёнма-ён туриб кечаю кундуз матонатли хизматини ўтамоқдалар. Уларнинг битта — Ўзбекистон деган Ватани бор.

Л. ЛЕВИН, ЎзА мухбири.

ТОЖИКИСТОН ЯНГИЛИКЛАРИ

МУСИҚА АКАДЕМИЯСИ

ТОЖИКИСТОН Жумҳурияти Вазирлар Кенгаши Хўжандда Мусиқа академияси таъсис этиш ҳақида қарор қабул қилди.

ТОЖИКИСТОН Жумҳурияти Академияси саналган бу санъат даргоҳи билан бирга олий ўқув юрти ва илмий-тадқиқот муассасаси ҳам очилади. Шубҳасиз, бу янгилик Тожикистон шимолида санъатни янада ривожлантиришга янги йўллар очади.

САКРАТМОҚНИНГ «КЎЗИ ОЧИЛДИ»

БУНДАН ўттиз йил илгари Ашт туманидаги Сакратмоқ туз кони беркитиб ташланганди. Ундан фойдаланишнинг тўхтатилишига сабаб қазиладиган тузнинг чуқурлашиб кетганлиги эди.

ҲОЗИРГИ даврда ҳаёт учун зарур туз ҳам етишмай қоляпти. Худди шундай тиғиз кезларда мутахассислар эсига Сакратмоқ кони тушиб қолди. Маълум тадқиқотлардан сўнг унинг «кўзини қайтадан очишга» қарор қилишди. Конни ишга туширишда Тожикистон ва Ўзбекистон мутахассислари биргаликда ишлашмоқда. Янги, замонавий техника Қозоғистондан олиб келинмоқда. Қайта жиҳозлашда Украина мутахассислари ҳам қатнашаяпти.

Сакратмоқда ҳозирча йилига 10 минг тонна ош тузи қазилиб, халтачаларга жойлаштирилади. Бу билан Аштдаги машҳур Аксикон туз конининг йиллик иқтидори 42 минг тоннага етади. Айтгандай, туз солинадиган халтачалар Қўқон шаҳрида тайёрланмоқда. Қазилаётган туз эса, вилоят эҳтиёжидан ортиб қолади ва Марказий Осиёдаги қўшни жумҳуриятларга юборилади.

ҚАРАБЧИ СУВИ БЕҲУДА ОҚМАЙДИ

ВИЛОЯТНИНГ тоғли Шаҳристон туманида суғориладиган майдонлар жуда оз. Энди бундай майдонлар бирданига 300 гектарга кўпаядиган бўлди.

ЯҚИНДА ўйнаб оқар Қарабчи сойини жиловлаш режалари тузилди. Янги сув омбори қурилиши жадал суръатда бошланиб кетди. Ҳозирча 30 миллион рубл сарфланиши ҳисоб-китоб қилинган қурилиш ишларини келгуси йилда тугатиш белгиланган. Қурилишни кўшни Ўзбекистоннинг Сув хўжалиги вазирлиги олиб бормоқда.

Ўринбой УСМОН.

• *Ҳиндистон мустақиллигининг 46 йиллиги олдидан*

БУЮК ҚАЛБ СОҲИБИ

МАҲАТМА ГАНДИ СИЁСИЙ ПОРТРЕТИГА ЧИЗГИЛАР

Меҳнатсевар, тинчликсевар ҳинд халқи тўрт буюк сиймони алоҳида ҳурмат-эҳтиром билан тилга олади. Булар Ашока (Ҳиндистонда деярли ярим аср ҳукмронлик қилган), Бобур Мирзонинг набираси, адолатли шоҳ Акбар, Маҳатма Ганди ва Жавоҳарлаъл Нерудир.

Маҳатма Ганди Ҳиндистон тарихида бир юлдуздир. Тарихни халқ оммаси яратади, дейдилар, бироқ алоҳида буюк шахслар тарих рамзи бўлиб қолади. М. Ганди ана шу тоифадаги улуғ инсонлардан, бутун ҳаётини инглиз босқинчиларига, мустамлакачиликка қарши, янги, мустақил Ҳиндистон учун бағишлаган ҳақиқий ватанпарвар эди. Миллий озодлик ҳаракати унинг ташкилотчилик ва раҳбарлик салоҳиятининг тўла намоён бўлиши учун бир замин — асос бўлди. Унинг ҳаётбахш, улуғ ғоялари тўрт юз миллионли ватандошларини ҳаракатга келтирди, уларга битмас-туганмас илҳом бағишлади. Бир жону бир тан бўлиб яшашга даъват этди.

Асримиз бошидан Ғарб сиёсатдонлари ва корчалонлари тараққиётнинг моҳияти фақат моддий бойликлар тўплашдан иборат деб юрган пайтларида Ганди бу омонат ғояга қарши «Тараққиётнинг том маъноси эҳтиёжларнинг кучайиши эмас, балки ўз хоҳишларини ихтиёрий ва яхши ўйлаган ҳолда тийишдан иборатдир» деб башорат қилди. Шу нарса диққатга сазоворки, бугунга келиб Ганди фаолияти ўз ифодасини топмоқда. Ер юзидаги тобора кўпроқ кишилар бу таълимотга хайрихоҳлик билдирмоқда.

Мохандас Карамчанд Ганди 1869 йилнинг 2 октябрида Ҳиндистоннинг Гужорот вилоятидаги Парбандар шаҳрида туғилган. Унинг аждодлари баққолчилик билан шуғулланишган. Бобоси ва отаси вилоят вазирлари бўлиши билан бирга тақводор инсонлар эди. У туғилиб ўсган масканда қадимий урф-одатлар сақланиб қолган бўлиб, оилада уларга тўлиқ риоя этилган. Шундай қилиб, у диний таълим-тарбия ва расм-русумлар муҳитида, ўзига тўқ хонадонда вояга етди. Аввал Ражкотдаги бошланғич мактабда, кейин ўрта мактабда билим олди. Шраван ҳамда Харишчандра сингари халқ қаҳрамонларининг саргузаштлари ёш қалбида сўнмас из қолдирди.

1889—1891 йилларда Англияда яшаб, Лондон университетида ҳуқуқшуносликдан билимини оширди. Метрополиядан қайтгач, икки-уч йил давомида Бомбейдаги қозихонада адвокатлик қилди. 1893 йилдан Жанубий Африкада тижорат-савдо фирмасининг ҳуқуқшунос маслаҳатчиси сифатида ишлай бошлайди. Унинг бу ерга келиши ҳинд муҳожирларига қарши ирқий камситиш кучайган бир пайтга тўғри келди. Ганди ҳинд жамоасининг ирқчиликка қарши курашига бошчилик қилди. Жанубий Африка зўравонларининг зулмига қарши ташкил этган оммавий норозилиги ватандошлари орасида унинг обрўси ва мавқеини ошириб юборди. Узоқ давом этган матонатли кураш натижасида мамлакат ҳукмдорлари ён босишга мажбур бўлдилар. Натижада ҳинд муҳожирларининг аҳволи бирмунча яхшиланди. Бу курашнинг муҳим жиҳати мусофирларнинг ўз қадр-қимматларини чуқур англаб етишлари, ўз фуқаролик ҳақ-ҳуқуқларини мардона ҳимоя қилиш лозимлигини тушунганларида эди.

Ганди Жанубий Африкада йигирма йил қолиб кетди. Бу давр унинг дунёқараши шаклланишида муҳим босқич бўлди. Қирқ беш ёшида сердаромад иш, роҳат-фароғат, маиший қулайликлардан воз кечиб, миллий озодлик ҳаракатига қўшилди. Қулларча ҳаёт кечираётган ҳинд савдогарлари ва ишчиларининг бошини қовуштириб адолатли курашга чорлади, унга эришиш йўлларини кўрсатиб берди.

Ганди дунёқарашининг шаклланишида ҳинд маданияти, фалсафаси билан бир қаторда жаҳон маданиятининг нодир асарлари— Қуръон, Инжил, файласуф олимлар Карлейл, Раскин, Торо, Лев Толстой, Безант ғоялари катта роль ўйнади.

Ганди 1915 йили Ҳиндистонга қайтиб келгач, 32 йиллик жўшқин фаолияти, айниқса, самарали бўлди. У диний эътиқодни сиёсий амалиёт билан узвий боғлай олгани учун ҳам буюк сиёсий арбоб, ҳинд миллий озодлик ҳаракатининг тенгсиз дарғаси бўлиб танилди. Унинг дунёқараши ва фаолиятидаги барча мураккабликлар, қарама-қаршиликларга қарамай, миллий озодлик ҳаракатидаги ўрни ва роли бениҳоя каттадир. У халқ қудратига, халқнинг ақл-идрокига таяниб миллий мустақилликни қўлга киритишга қаттиқ ишонарди. Гандининг новаторлиги ва ўзига хос хусусияти шунда эдики, у тарғибот ишларини Ҳиндистон Миллий Конгресси сессияларида эмас, халқ оммаси ўртасида олиб борар, халқ билан минбарлар ортидан туриб эмас, юзма-юз сўзлашарди. Ҳиндистоннинг юзлаб шаҳарлари ва қишлоқлари, кўчалари, гузарлари унинг сиёсий фаолият майдонига айланган эди. 1915—1918 йиллар давомида сатъяграха усулида бир неча маҳаллий тадбирларга бошчилик қилди. Бу тадбирлар минглаб одамларда сиёсатга қизиқиш туғдирди. Бутун жамиятни ҳаракатга келтирди. Аҳолининг турли қатламларини бирлаштирди. Неру таъбири билан айтганда, бу гап сиёсати эмас, балки кураш сиёсати эди. Ҳиндистон шароитида сатъяграха кучли қуролга айланди. Унга аҳолини жалб этиш махсус тайёргарликни, малакани талаб этмас, фақат жасорат, дадиллик бўлса бас, бу усул ҳар бир кишини дарҳол умум ишининг қатнашчисига айлантирар, сиёсий онгининг тез ўсишига ёрдам берар эди.

М. Ганди умрининг охиригача миллий озодлик ҳаракатининг марказида бўлди. «Миллионлаб ватандошларимни яхши биламан, дейишга тўла асосларим бор, — деган эди у, — кеча-кундуз, йигирма тўрт соат мен уларнинг ёнидаман. Уларнинг ташвишидан бўлак ташвишим йўқ. Мен уларнинг қалбларига жо бўлган худога сиғинаман. Дарди ичида бўлган миллионлаб ватандошларимга хизмат қилиб, худога сажда қиламан».

Ганди ижтимоий тараққиёт қонунларини аниқ тасаввур этмасада, доҳий сифатида халқ кайфиятини зийраклик билан кузатар, қачон, нима иш қилиш зарурлигини аниқ белгилар эди. Режалари амалга ошмай панд берса, тушкунликка тушмай, бунинг сабабларини чуқур ва холис таҳлил этар, тўғри хулосалар чиқаришга ҳаракат қиларди.

Ҳинд халқининг куч-қудратини бирлаштириш мақсадида Ганди аҳолининг ўтмишдан мерос қолган табақаланиш тузумига қарши чиқди. Энг паст табақа, ҳуқуқсиз, эзилган одамларни ҳам миллий озодлик ҳаракатига тортди. Уларни «худонинг севимли болалари» деб ҳамма ерда ҳимоя қилди. Улар билан бирга яшади. Ана шу олийжаноблиги билан оддий меҳнаткашларнинг қизғин меҳр-муҳаббати ва ҳурматига сазовор бўлди. У миллатни бирлаштириш мақсадида ҳиндлар ва мусулмонларни бирдамлик ва қардошликка чорлади, чет эл босқинчиларига қарши бир жон, бир тан бўлиб кураш олиб борган икки халқни тинч-тотув, аҳил бўлиб яшашга ундади. Диний ақидаларни бир чеккага суриб қўйиб, бир-бирини сув билан сийлаш, бир дастурхондан овқатланиш, бир-бировининг никоҳларида бўлишга чақирди. Миллий уйғониш даврида ҳиндлар ва мусулмонлар биродарлашиб, миллий адоватларни унутиб қудратли, енгилмас кучга айландилар.

Ганди хотин-қизларни фаол сиёсий ҳаракат қилишга, миллий-озодлик курашида ҳамма билан баравар, онгли қатнашишга даъват этди.

Ганди низоли халқаро муаммоларни тинч йўл билан ҳал этиш тарафдори эди.

У хорижий мамлакатлардаги миллий озодлик ҳаракатини қизғин-қувватлади. Иккинчи жаҳон уруши даврида фашистлар Германияси ва у билан тил бириктирган Япониянинг ҳужумга ўтганликларини қаҳру ғазаб билан қоралади. Уруш қурбонларига чуқур ҳамдардлик билдирди. Совет ва Хитой халқларининг босқинчиларга қарши мардона кураши, матонатига қойил қолди. Ганди америкаликларнинг Япония шаҳарларига атом бомбаси ташлаганликларини эшитиб изтиробга тушди. Атом уруши хавфини бартараф этиш, ядро қуролини тақиқлашни ёқлаб чиқди.

Ҳиндистон мустақилликка эришиб, республика эълон қилингач, мамлакат ва халқ олдида янги уфқлар очилди. Энди ижтимоий, маънавий ва иқтисодий соҳада мустақилликка эришмоқ зарур эди. Халқ бундан умидвор эди. Унинг сафдошлари эса амал талашиб, давлат тизимида юқори мансабларни эгаллаш билан овора бўлиб қолдилар. Ҳиндистон Миллий Конгрессининг маънавий айниши Гандини қаттиқ ташвишга солди. У етмиш тўққиз ёшда бўлса ҳам чекинмади, мамлакатда ижтимоий адолат ўрнатишга киришди. Бироқ 1948 йилнинг 30 январида қотиллик туфайли бевақт ҳалок бўлди.

Мутафаккир, амалиётчи, сиёсий арбоб Маҳатма Ганди оташин ватанпарвар, ҳинд халқининг миллий озодлик ҳаракатида улкан арбоб сифатида Ҳиндистон тарихида қолди. Унинг ҳаётбахш ғоялари, эзгу ишлари фақат Ҳиндистон учун эмас, балки бутун башарият учун муҳимдир.

Анвар КАРИМОВ.

• *Спорт • Спорт • Спорт •*

МЕҲМОНИМИЗ «ВИТЕСС» ЕВРОПАДА ҲАМ МАШҲУР

ГОЛЛАНДИЯНИНГ кучли футбол жамоаларидан бири— «Витесс»нинг Ватанимизга ташриф буюраётганлиги ҳақида аввал хабар қилиб, ушбу жамоа билан ўртоқлик учрашувига тайёрланаётган Миллий терма жамоамизнинг таркибини эълон қилган эдик. Энди футбол мухлисларини меҳмонларимиз билан таништирамиз. «Витесс» — 1892 йил 10 майда Арнем шаҳрида ташкил топган. 1954 йил 15 июндан бошлаб профессионал жамоа сифатида майдонга чиққан. Жамоа одатига кўра, сариқ-қора рангда майдонга тушади. Бу ранг дворян Ван Палланд оиласининг ҳарбий кийимига қиёслаб олинган. Асосий ўйингоҳи «Монникенхайзон», 12000 томошабинга мўлжалланган, усти ёпиқ.

«Витесс»нинг ўз мамлакати профессионал лигасида қатнашуви бизнинг «Пахтакор» жамоамизнинг СССР биринчилигидаги тарихига ўхшаб кетади. Жумладан, «Витесс» 1965, 1971, 1977 йиллар иккинчи дивизионда (бизнинг биринчи лигага тўғри келади) ғолиб чиқиб, биринчи (яъни олий) лигага йўлланма олган. Лекин ҳар сафар бир-икки мавсумдан сўнг яна иккинчи дивизионга қайтишга мажбур бўлган. Охирги марта «Витесс» 1989-90 йилги мавсумда (Голландияда чемпионат кузда бошланиб, келаси йили баҳорда якунланади) биринчи лигага йўлланма олди ва ўзининг дастлабки мавсумидаёқ бутун дунёга таниқли бўлган «Фейеноорд», «Аякс», «Эйндховен» жамоаларидан сўнг Голландиянинг олий даражадаги чемпионатида тўртинчи ўринга кўтарилди. Кейинги икки мавсумни ҳам арнемликлар тўртинчи ва бешинчи ўрин билан якунлашди.

«Витесс» Европа кубоклари учун беллашувларда ҳам ўзига хос тажриба орттирган. Дастлабки йилиёқ арнемликлар УЕФА кубоги учун баҳсда Ирландиянинг «Дерри Сити», Шотландиянинг «Данди Юнайтод» жамоаларини мағлубиятга учратди. 1/8 финалда Лиссабоннинг «Спортинг» жамоаси уларни икки бор мағлубиятга учратиб (2:0, 2:1), тўғаноқ бўлди. Кейинги йил ҳам «Витесс» УЕФА кубогининг 1/8 финалигача борди. Бу сафар ҳам дастлаб «Дерри Сити» голландлардан икки бор жабр (3:0, 2:1) кўрди. 1/16 финалда арнемликлар Европага машҳур бўлган Бельгиянинг «Мехелен» жамоасини ҳар икки ўйинда (1:0, 1:0) доғда қолдирди. «Витесс»ни фақат Мадриднинг «Реал» жамоасигина ярим финал йўлидан қайтарди. Ҳар икки учрашувда «Реал» ғолиб (1:0, 1:0) чиқди. Бу йил «Витесс» яна УЕФА кубоги учун майдонга тушади. Уларнинг дастлабки рақиби Англиянинг «Норвич» жамоасидир.

«Витесс» «Пахтакор» ва Миллий терма жамоамизга қарши қуйидаги таркибда майдонга тушишга шайланяпти.

Дарвозабонлар: Абе Кнуп ва Раймонд ван дер Гов; **ҳимоячилар:** Эдвард Стуринг, Роберто Страл, Аьян Вермелен, Бен Ирога, Рой Макай; **ярим ҳимоячилар ва ҳужумчилар:** Вильем Корстен, Мартен Ламерс, Рене Эжер, Флип Коку, Тео Бос, Патрик Потьюзен, Глен Хелдер, Берт Латугеру, Ганс Гильхаус, Хуб Лоффен, Эрвин ван дер Лу.

«Витесс»га бир пайтлар «Кёльн» (Германия), «Болонья» (Италия), «Олимпик» (Марсел — Франция) жамоаларига раҳбарлик қилган Герберт Ньюман бош мураббийлик қилмоқда. Унинг қўл остида бешта ёрдамчи мураббий бор. Уларга Ян Енгблоид бошчилик қилади. «Витесс»нинг саккиз ўйинчиси турли пайтда турли терма жамоалар сафида майдонга тушган. Клубнинг мақсади ҳар йили кучли учликдан жой олиш. Жамоада хориж футболчилари ҳам тўп суради. Бен Ирога Нигерия терма жамоаси таркибида 22 марта майдонга чиққан. Сардор Роберто Страл эса Дания таркибида ўйнаган. Рене Эжер ва Глен Хелдер «Спарта» (Чехия)дан, Хуб Лоффен Франциянинг «Леон» жамоасидан «Витесс»га келган.

* * *

Эслатиб ўтамиз! «Витесс» иштирокидаги учрашувлар Марказий «Пахтакор» ўйингоҳида 17 ва 19 август кунлари бўлиб ўтади.

Р. ЖУМАЕВ.

ЭЪЛОНЛАР

«ОРИАТ» фирмаси кальций карбидининг бир килограммини 1 минг сўмдан сотади. Қарбидлар 125 килограммли металл барабанларда.

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, 1 Май кўчаси, 1-уй.
Телефонлар: 34-94-87, 34-94-53.

ДИҚҚАТ!

1993 йил 13 августдан 22 августгача «Ўзэкспомарказ» Республика савдо-кўргазма маркази 5-павильонида (собиқ ВДНХ) Эрон Ислом Жумҳурияти 40 етакчи фирмаларининг I-Тошкент савдо-саноат кўргазмаси бўлиб ўтади.

Иш соатлари: 10.00 дан 18.00 гача.
Манзилгоҳимиз: Амир Темур кўчаси, 107-уй.

ЭНГ АРЗОН НАРХДА

«Тошкент» муҳандислик маркази «БОДРОҚ» (POP-CORN) жўхори қовургич аппаратини таклиф этади.

Фақат бизнинг аппаратларга қилган харажатларингизни 1—2 ойда чиқариб оласиз.

Телефонлар: 50-03-85, 50-05-90.

Манзилимиз: Тошкент, Фарҳод кўчаси, 10-а уй.

(Жанубий вокзал олдида, «Гипролес» лойиҳа институти).

Ўзбекистон Республикаси Меҳнат вазирлиги жамоаси вазирликнинг маъмурий-хўжалик ишлари бўлими мудири

Асат Соатович СОДИҚОВнинг

фожиали вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига, қариндош-уруғлари ва барча яқинларига ўз ҳамдардлигини изҳор қилади.

Ўзбекистон Республикасининг «Меҳнат» газетаси жамоаси республика Меҳнат вазирлигининг маъмурий-хўжалик ишлари бўлими мудири

Асат Соатович СОДИҚОВнинг

бевақт вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига, қариндош-уруғ ва барча яқинларига таъзия изҳор этиб, уларга сабр-тоқат тилаб қолади.

• *Сиз кутган учрашув*

РАНГЛАРГА КЎМИЛГАН ДУНЁ

Бундан беш-олти йил бурун, кўнглим сиқилган, ишим юришмай юрган пайтларда ички бир туйғу мени санъат тарихи музейига ошно қилган эди. Унда бир сурат бор. Агар адашмасам, фарғоналик истеъдодли рассом Йигитали Турсунназаровнинг асари эди. Ота-бола ўўш тобутни кўтариб, мозордан уйга қайтаётган манзара акс этган эди. Мозор... Пастқам, пахса деворли кулбалар. Мозор девори атрофидаги тераклар бир маромда шовуллайди: улар гўё абадият қўшиғини айтаётгандай. Ота-боланинг боши эгик, кўзига дунё тор... Чунки но қаланғи-қасанғи сиққан дунёга бир муштипар она ва солиҳа рафиқа сиғмади. Ранглар шу қадар маҳзунки, қараб кўзларингдан ёш сизиб чиқади, йиғлайсан. Тўғри, агар қалбларинг тошга айланиб улгурмаган бўлса, сен дунё ва вақт оралиғида ҳеч нарса эмаслигингни англаган бўлсанг, она ва аёл бу дунё учун нечоғлик муқаддас эканлигини ҳис қила олсанг, уй, рўзғор оналарсиз мозор каби ҳувиллаб қолишини ва онани, аёлни йўқотиш не юз қаролиг бўлишини билсанг...

Санъат тарихи музейини шундай томоша қилиб бўлмайди. Вақтим бекорга кетади, деб қизғанама. Сен у ерда ҳеч бўлмаса абадият нима эканлигини ва сенинг назарингдаги вақт яратганнинг назарида ҳеч нима эканлигини ёки жилла бўлса ер юзида нима учун ғимирлаб юрганингни англайсан-ку!

Тирикчилик юки оғганга ўхшайди: санъат тарихи музейига бормай қўйганимга ҳам уч йилдан ошибди.

Таниқли рассом Азиза Маматованинг устахонасида йўқотган ўша соҳир туйғуларни қайтадан топгандай бўлдим. Бир соатга яқин рассом аёл билан нима лозим бўлса шу ҳақда суҳбат қилдик.

— Азиза опа, ижодингизда портрет жанри устун экан.

— Тўғри топдингиз. У менинг жон-дилим. Тошкент шаҳридаги театр ва рассомлик санъати институтида 20 йилга яқин ана шу жанрдан дарс бераман. Шу орада ўн йилга яқин Репин номидаги Санкт-Петербург рассомлик академиясида ҳам таҳсил олганман.

— Лекин портретни негадир осон жанр дейишади?

— Йўқ, йўқ... Мен унга сира қўшилаолмайман. Портрет жанри — шоҳ жанр. Гап уни қандай чизишда. Мени тўғри тушунинг. Портрет жуда оғир жанр. Сен жонсиз суратга тикилиб, унинг кимлиги ва қандайлигини дарров билиб олишинг керак. Унинг кимлиги муҳим эмас, нима ва қандай ифодаланганлиги муҳим.

Портрет жанри икки қутб орасида яралади: сийрат ва сурат. Сийратга етиш анча мушкул иш. Унга етган рассом омадли рассом ҳисобланади.

* * *

«Абдулла Қодирий» портрети. 1989 йил». Абдулла Қодирийга узоқ тикилиб бўлмайди: азобдан кўзларинг толиқади. Орқада қарағай дарахти акс этган. Сибирь дарахтларига жуда ўхшаб кетади. Ой совуқ нур таратаяпти. Унинг совуқ нури аксида совуқ қузғунлар учиб юришибди... «Дод» деб юборгинг келади. Қодирийнинг кўзига узоқ тикилиш учун юрак юрак бўлмаслиги, тош бўлиши, дийдаларинг қотган, лабларинг муз бўлиши даркор. Дард, изтиробдан руҳинг қақшайди, томирларингда ухлаётган исён ва ғазаб қайтадан уйғонади... Ва бирдан Қодирийни севиб қоласан.

— Азиза опа, Қодирийни ишлаш анча оғир кечган бўлса керак-а?

— Йўқ. Давр шунақамиди, ҳарқалай тез ишлаганман. Уни тугатганимдан кейин Ёзувчилар уюшмасига олиб кетишди. Анча вақт фойеда турди. Кейин чақириб олиб кет, дейишди.

— Нима учун?

— Бир ёзувчи уни шундай деб изоҳлаган эди: «Қарашга юрак чидамайди».

— Биласизми, натюрмортни унчалик хуш кўрмайман. У сизда ҳам бор экан.

— Унинг ажабланадиган жойи йўқ. Ҳар кимнинг диди: биров шу нарсани ёқтирса, иккинчи киши хоҳламаслиги мумкин. Лекин натюрмортдан завқ оладиган кишилар ҳам борлигини унутмасангиз ёмон бўлмасди.

— Қадимги Ғарб тасвирий санъатида яшил рангни негадир учратмаймиз. Унинг сабаби нимада, деб ўйлайсиз?

— Давр шундай бўлган: яшил рангни кўтараолмаган. Яшил — кайфиятни кўтарадиган ранг, Рембрант, Эл Греко, Рафаэль ёки Микланжелонинг яшил рангда расм чизишини бир тасаввур қилиб кўринг-а. Шунинг учун улар яшаган даврдан яхши воқиф бўлган одам бундай фикрга келмайди, деб ўйлайман.

— Агар адашмасам, Рембрантнинг «Адашиб қолган ўғилнинг қайтиб келиши» («Инжилдан») деб номланган асари бор.

— Бор. Гениал асар.

— Мен ҳам шундай асар яратсам, деб орзу қиласизми?

— Ҳа. Лекин у Рембрантники эмас, Азиза Маматованики бўлади.

— Жавлон Умарбеков, Баҳодир Жалолов чизган асарлар ҳақидаги фикрингизни билмоқчи эдик. Очиқ гап, мен негадир уларни тушунмайман.

— Баҳодир ҳам, Жавлон ҳам жуда катта уста. Лекин улар ҳозир бизга ёт бўлган «испан тилида» нимадир дейишмоқчи бўлишаяпти.

— Бошқаларни билмадиму, лекин мен Исфандиёр Ҳайдаров асарларининг олдидан нари кетгим келмайди. Унда буюк соғинч бор. Биласизми, унинг асарларини онамни, қишлоқни соғингандек соғинаман.

— Исфандиёр гўзал рассом. Асарларида миллийлик кўпчиб туради. Унга қисқагина қилиб шундай таъриф бериш мумкин: у табиат ва ранг қўшиқчиси.

— Рўзи Чориев-чи?!

— У ҳам катта уста. Рўзи Чориевда она халқимизга улкан муҳаббат бор. У Сурхондарёни соғиниб чизади.

— Ёшлар ҳақидаги фикрингизни ҳам билмоқчийдик?

— Умидли ёшлар жуда кўп. Лекин уларнинг аксарияти қўлларига мўйқалам олишлари билан бизга ёт бўлган тилларда — мавҳум мавзуларда «гаплашмоқчи» бўлишади. Бу хавфли йўл. Чунки рассом аввал реалистик мактабни ўзлаштиргани маъқул. Сиз юқорида тилга олган Баҳодир ҳам, Жавлон ҳам аввал реалистик мактабни ўташган. Ёшлар эса абстракционизмга тўғридан-тўғри ўтишмоқчи бўлишаяпти. Адашиб қолишлари ҳеч гап эмас.

— Ҳозир қайси асар устида ишлаяпсиз?

— Бир нечта. Лекин улар ичида ўзим учун қадрли битта асар бор. Унда Президент Ислом Каримов билан Саудия Арабистони қироли Фаҳд портретлари акс этган. Уни мустақилликнинг икки йиллиги байрамига туҳфа қилмоқчиман.

* * *

Азиза бундан икки йил бурун «Машраб» портретини чизишга журъат қилган эди. Ёмон чиқмади. Рассом шоир ҳамда сўфий Машрабнинг ботиний оламига кира олган. Машрабнинг кўзларида ҳайрат ва исён бор. Ҳайрат бандаси эгаси — яратганни унутганлигидан бўлса, исёни фоний дунёда халқнинг тақдири бир ҳовуч нафс қулларининг қўлида қолганлигидан эди...

Азиза опанинг «Ойбек» (1985 йил), «Усмон Носир» (1992), «Зарифа Саидносирова», «Абдулла Орипов» (1974 йил) каби асарлари портрет жанрининг ёрқин намунаси бўла оладиган даражага кўтарилган. Унинг ўзига хос услуби, ранги, дид ва фаросати бор. Лекин ҳали у ўз тадқиқотчиларини топа олгани йўқ.

Азиза опа суҳбат чоғида қатор ҳамкасблари ижоди ҳақида жуда кўп гапирди. Лекин ўзи ҳақида ҳеч нима демади. Биз буни камтарликка йўйдик.

Исмат ХУДОЁР.

СУРАТДА: Азиза Маматованинг ижодидан айрим намуналар.

Ш. ИБРОҲИМОВ олган сурат.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО

خلق سوزی

● ТЕЛЕФОНЛАР:
маълумот учун 33-07-48;
эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608.

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси.

Бош муҳаррир: Анвар ЖУРАБОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Абдунаби БОЙҚЎЗИЕВ, Эсирган ВОЛИЕВ (масъул котиб, «Халқ сўзи»), Эркин ВОҲИДОВ, Миракмал МИРАЛИМОВ, Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ, Лев ПАК (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Людмила ПОРФИРЬЕВА, Қулаҳмад РИЗАЕВ, Александр ТЮРИКОВ (масъул котиб, «Народное слово»), Шавкат ЯҲЁЕВ, Пиримқул ҚОДИРОВ, Муҳаммаджон ҚОРАБОЕВ, Саидаҳрор ҒУЛОМОВ.

● МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП
Тошкент шаҳри,
Матбуотчилар кўчаси, 19-уй.

Навбатчи муҳаррир — И. Ўтбосаров, навбатчи — Р. Жумаев.

Рўйхатдан ўтиш тартиб № 0001. Буюртма Г—496/ 96096 нусхада босилди, ҳажми — 2 табоқ. Офсет усулида босилган. Қоғоз бичими А — 2. Босишга топшириш вақти — 21.00. Босишга топширилди 22.25.

Ўзбекистон Республикаси Президенти девонининг Ишлар бошқармаси ҳузуридаги «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй. 1 2 3 4 5 6